

Gjerstad kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2024 -2036

FNs BÆREKRAFTSMÅL

Vedtatt av Gjerstad kommunestyre xx.xx.2023, sak xx/22

FORORD

Kommuneplanen handler om framtiden vår. En framtid med muligheter og utfordringer som ligger foran oss. Kommuneplanens samfunnsdel er en langsiktig utviklingsplan for Gjerstadsamfunnet, hvilke mål vi har for de nærmeste 10-12 årene, og hva som skal til for å nå disse målene. Det er en plan for kommunens helhetlige planlegging, fremtidig samfunnsutvikling og tjenesteutvikling, og hva vi skal få til sammen.

Gjerstad skal være et godt sted å bo, et trygt sted å vokse opp, et attraktivt sted å jobbe og drive næring, et sted for opplevelser og et sted der du får omsorg når du trenger det.

Kommuneplanen består av en samfunnsdel og en arealdel. Samfunnsdelen beskriver visjonen, strategier og innsatsområder for Gjerstadsamfunnet og kommunen som organisasjon. Samfunnsdelen angir arealstrategier for kommunens langsiktige arealbruk, som gir viktige føringer for arealdelen. Innsatsområdene bygger opp under FNs bærekraftsmål. På denne måten sikres det at de globale målene omsettes til konkret handling i Gjerstad.

Framtidens Gjerstad bygges i samarbeid mellom kommune, innbyggere, næringsliv, frivillige og andre relevante aktører. Bærekraftsmål 17 Samarbeid for å nå målene, er derfor helt sentralt for å lykkes med kommunens mål og strategier. Vi må alle bidra for å videreutvikle Gjerstad der gode liv leves. Vi håper denne planen blir et godt utgangspunkt for videre samarbeid, for et godt samfunn og for alle i kommunen vår.

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
1 INNLEDNING	4
1.1 Kommuneplanens føringer og overbygning	4
1.1.1 Samfunnsdelen	5
1.1.2 Arealdelen.....	6
2 KOMMUNEN SOM ORGANISASJON	7
2.1 Visjon for utviklingen i Gjerstad kommune	7
2.2 Gjerstad kommunes overordnede verdier	7
2.3 Organisasjonsutvikling	8
2.4 Strategi for intern kulturbygging	8
3. FNS BÆREKRAFTSMÅL	9
4 HOVEDSATSINGSOMRÅDER OG FOKUSOMRÅDER	10
4.1 Gjerstad kommunes hovedsatsingsområder.....	10
4.2 Kommunens gjennomgripende fokusområder	10
4.2.1 Folkehelse	11
4.2.2 Klima og miljø + naturhensyn	12
4.2.3 Levekår, trivsel og sosial utjevning.....	13
4.2.4 Balansert befolkningssammensetning – demografifokus	15
4.2.5 Digitalisering	15
4.2.6 Strategisk bolig-, hytte- og funksjonsplassering.....	16
4.2.7 Innovasjon	17
5 BEFOLKNINGSUTVIKLING	18
5.1 utfordringer og muligheter	18
5.2 Hovedmålsettinger og -tiltak for utvikling og befolkningsvekst	20
6 SENTERUTVIKLING	22
6.1 utfordringer og muligheter	22
6.2 Hovedmålsettinger og -tiltak for senterutvikling	23
7 NÆRINGSUTVIKLING	25
7.1 utfordringer og muligheter	25
7.2 Hovedmålsettinger og -tiltak for næringsutvikling	29
8 OMSORG og HELSE	32
8.1 utfordringer og muligheter	32
8.2 Hovedmålsettinger og -tiltak for omsorg og helse.....	34
9 OPPVEKST og UTDANNING	36
9.1 utfordringer og muligheter	36
9.2 Hovedmålsettinger og -tiltak oppvekst og utdanning	38
10 KOMMUNENS AREALSTRATEGI	41
11 SAMFUNNSSIKKERHET OG BEREDSKAP	44

1 INNLEDNING

1.1 Kommuneplanens føringer og overbygning

Kommunens oversiktsdokument - § 5 i Folkehelseloven

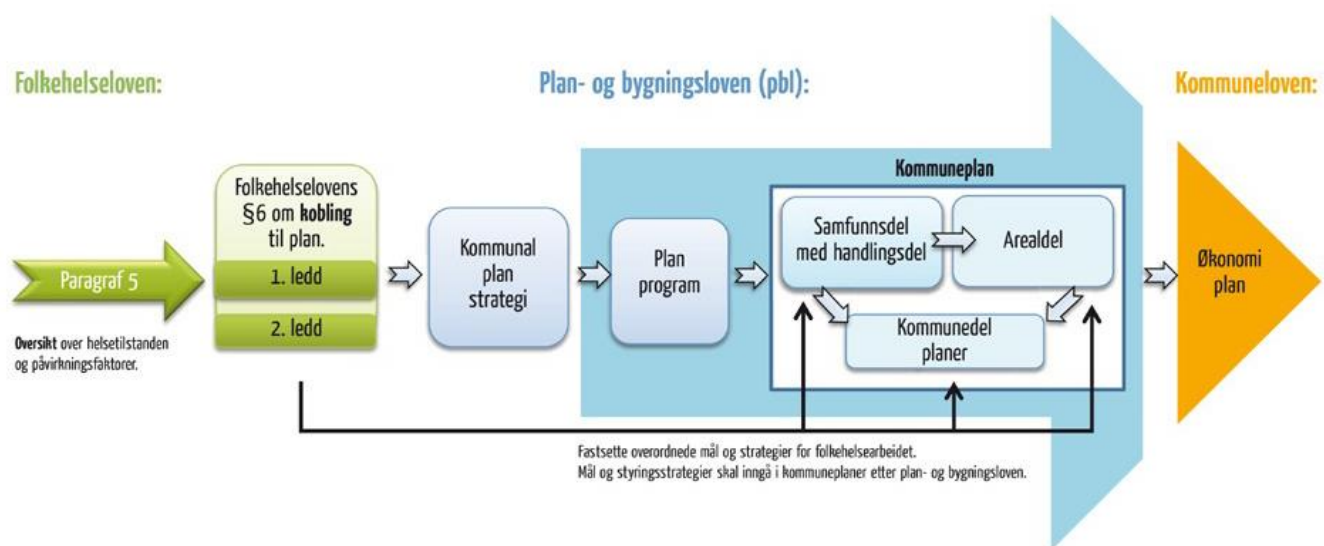
Som utgangspunkt for kommuneplanen ligger kommunens oversiktsdokument, basert på Folkehelselovens §5 "Oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer i kommunen", i tillegg til områder og tema som politikerne ønsker at det skal fokuseres på.

Kommunal planstrategi

Hvert fjerde år, innen et år etter konstituering av nytt kommunestyre, utarbeides en kommunal planstrategi, som sier hvilke planer kommunen skal revidere, justere, forkaste, eller om det skal utarbeides nye, i løpet av kommunestyreperioden. I den kommunale planstrategien avgjør man om kommuneplanen skal rulleres, justeres eller videreføres som den er.

Planprogram

I forkant av utarbeiding av kommuneplanen, skal det lages et planprogram; "en plan for planen". Den skal si noe om hva planen skal inneholde, hva som skal utredes og hvem som skal delta i planprosessen. Denne legges på høring, slik at kommunen kan få innspill på hva som er viktig å få med i kommuneplanen, både fra innbyggere og eksterne aktører.

Figur 1. Folkehelseloven er samkjørt med Plan- og bygningsloven (PBL).

Kommuneplan

Kommuneplanen er kommunens overordnede, strategiske styringsdokument, som legger føringer for all videre utvikling av kommunen. Den skal legges til grunn for all planlegging, forvaltning og utbygging. Kommuneplanen er et virkemiddel for utvikling og skal bidra til å realisere kommunens politiske målsettinger og tiltak.

Kommuneplanen er delt opp i en samfunnsdel og en arealdel.

Kommuneplanens samfunnsdel er et viktig grunnlagsdokument for kommunens handlingsdel, som inneholder både økonomiplan og handlingsprogram.

Handlingsdel

Ifølge PBL § 11-1 skal man utarbeide en handlingsdel som sier noe om hvordan kommuneplanen skal følges opp de kommende fire årene. Denne skal revideres årlig. "Kommuneplanens handlingsdel gir grunnlag for kommunens prioriteringer av ressurser, planleggings- og

samarbeidsoppgaver og konkretiserer tiltakene innenfor kommunes økonomiske rammer” (PBL § 11-3).

Gjerstad kommunes handlingsdel inneholder både økonomiplan med budsjett, og handlingsprogram, med årlige prioriteringer. Handlingsprogrammet skal vise hva kommunen ønsker å gjennomføre de fire neste årene. Sammen med handlingsprogrammet lages det en årsplan som viser konkret hva de enkelte enheter i kommunen skal jobbe med, innenfor gitte rammer det kommende året. Handlingsdelen (årsplan og handlingsprogram for 4 år) vedtas i kommunestyret i desember hvert år for kommende år.

Figur 2. Handlingsdelens rolle i kommuneplanen.

1.1.1 Samfunnsdelen

Samfunnsdelen fastsetter visjon og beskriver det som er viktig for de kommunale tjenester, boligbygging, næringsutvikling, miljø mv. Hovedhensikten med Samfunnsdelen er å få en helhetlig planlegging for en bærekraftig samfunnsutvikling. Den er kommunens viktigste styringsverktøy for langsiktig og strategisk planlegging.

I henhold til Plan og bygningsloven § 11-2 skal kommuneplanens samfunnsdel;

- *ta stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. Den bør inneholde en beskrivelse og vurdering av alternative strategier for utviklingen i kommunen.*
- *gi retningslinjer for sektorenes planlegging og hvordan mål og strategier skal gjennomføres ved medvirkning fra andre offentlige organer og private.*

Vi har forsøkt å gjøre planen så kort og konsis som mulig. Den er konsentrert om framtid, utfordringer og muligheter. Det handler om lesbarhet og et ønske om at planen også i praksis, skal brukes som et styringsverktøy. Derfor er det mindre tekst knyttet til historikk og statistikk enn i tidligere utgaver av planen. Kommuneplanens samfunnsdel er en overordnet, strategisk plan. Mer

detaljer finnes i handlingsprogram/økonomiplan (handlingsdelen), kommunedelplaner, reguleringsplaner og temaplaner.

1.1.2 Arealdelen

Arealdelen fastsetter hvordan arealene i kommunen skal brukes og forvaltes i kommende 12-årsperiode. Arealdelen skal bygge på Samfunnsdelen, og følge opp mål og strategier som ligger i denne. Denne koblingen er viktig for å sikre at den langsiktige arealpolitikken blir sett i sammenheng med utviklingen på andre områder i kommunen og samfunnet generelt.

Arealdelen består av et plankart med tilhørende bestemmelser og retningslinjer. I plankartet avmerker man områder som kan bygges ut; bolig- hytte- og næringsområder, samt utbyggingsområder for tjenesteyting og kontor. Områdene som ikke får slike funksjoner i plankartet blir definert som LNFR (landbruk, natur, friluftsliv og reindrift). Landbruket inngår altså i en felleskategori, uten at det skal redusere viktigheten av denne næringen. Landbruket er en arealkrevende næring som må sikres driftsmessig forutsigbarhet. De hensynene som ligger i LNFR-områdene forsterkes med egne hensynssoner, faresoner, vernesoner og buffersoner av forskjellig slag. Arealdelen er juridisk bindende.

2 KOMMUNEN SOM ORGANISASJON

2.1 Visjon for utviklingen i Gjerstad kommune

GJERSTAD KOMMUNE

GJERSTAD KOMMUNE

- best når det gjelder!

Dette er kommunens gjeldende visjon. Det nye kommunestyret 2023-2027, vil jobbe med å se på en eventuell ny visjon ila inneværende kommunestyreperiode.

2.2 Gjerstad kommunes overordnede verdier

Åpenhet

Åpenhet handler om å møte nye ideer, tanker og andre mennesker med et åpent sinn. Samfunnet er i stadig endring. Som ansatte i kommunen, må vi være fremoverlent og åpne for å tilpasse oss samfunnsutviklingen, og dermed utfordre det vante. Vi må ha vilje og kompetanse til å endre måter å løse oppgavene og tjenestene våre på, i takt med behov og eksempelvis nye digitale løsninger.

Vi må være åpne for at vi er ulike individer, med ulike måter å se og løse ting på. Det handler om å behandle hverandre med respekt og likeverd, og ha raushet og rom for ulikhet.

Mot

Mot handler om å ta og gi ansvar, og å foreta vanskelige valg når det trengs. Det handler om å være uredd i situasjoner hvor det er nødvendig, og å utfordre seg selv, også utenfor egen komfortsone, ved behov. Vi ønsker at alle ansatte skal ta initiativ, delta aktivt og være fremoverlente i sitt virke.

Det må derfor gis rom for å prøve og feile. Det er gjennom å lære av de feil man gjør, at den største utviklingen skjer.

Lojalitet

Vi har alle våre grunnleggende verdier, kommunen har sine verdier, og det ligger noen "allmenngyldige" verdier i samfunnet vårt. Verdiene kan tidvis være motstridende, og meningsmotsetninger som spinner ut fra dette, kan være utviklende for en organisasjon. Det skal være rom for å være uenige om saker, og hvordan man skal løse dem. Men når en sak er vedtatt, eller bestemt, så skal en være lojal mot beslutningen som er tatt, uansett om man selv er enig, eller uenig.

Lojalitet handler også om å være vennlig innstilt, raus og hjelpsom i møte med andre mennesker, både kolleger og brukere. Vi skal vise tillit og gi handlingsrom, gjennom å gå foran og vise vei, og gjennom å være dedikert til oppdraget.

2.3 Organisasjonsutvikling

Gjerstad kommune skal være en løsnings- og mulighetsorientert kommune, med en fleksibel og omstillingsdyktig organisasjon. Kommunens grunnleggende verdier skal prege måten vi arbeider på i det daglige, og måten vi utvikler vår organisasjon på.

I Gjerstad kommune arbeider vi sammen for å nå målene våre. Vi arbeider tverrfaglig og på tvers av enheter, for å gi gode tjenester.

Vi skal videreutvikle en kultur der ansatte kan komme med nye ideer og forslag til endringer, og ledere skal være villige til å prøve ut forslagene i praksis. Vi ønsker ansatte som trives og er stolte av arbeidsplassen sin, som får ansvar og tar ansvar. For å være med i konkurransen om å rekruttere og beholde godt kvalifiserte medarbeidere, må vi tilby gode muligheter for kompetanseutvikling. Vi skal ha en strategisk kompetanseplan som understøtter kommunens mål, og vurdering av kompetansebehov i organisasjonen skal være en integrert og kontinuerlig prosess.

Vi må ha kontinuerlig bevissthet på tilpasning av organisasjonen og tjenestetilbudet til demografiske endringer i befolkningen (antall eldre og barnetall). Dette sikres gjennom tydelige og motiverte ledere som jobber målbevisst med tjenesteutvikling, sammen med tillitsvalgte og medarbeidere, i samsvar med innbyggernes grunnleggende behov.

Vi må kontinuerlig ta i bruk nye digitale løsninger og utnytte fullt ut IKT-verktøy/-systemer som bidrar til effektivitet, kvalitet og modernisering av virksomheten.

Vi vil fortsette å jobbe for en heltidskultur, med reduksjon i bruk av deltidstillinger. Gjerstad kommune skal fortsatt være en attraktiv arbeidsplass med godt omdømme. For å oppnå det må vi sikre et godt arbeidsmiljø, som gir grunnlag for en helsefremmende og en meningsfylt arbeidssituasjon. Vi skal tilrettelegge for samarbeid, medbestemmelse og involvering.

2.4 Strategi for intern kulturbygging

Gjerstad kommune skal være et sted der man får utviklet seg både personlig og i samspill med andre. Vi skal være fremoverlente og nysgjerrige på nyutvikling og nye måter å jobbe på. Samfunnet er i konstant endring, og vi skal hele tiden jobbe for å utvikle oss i takt med verden rundt oss.

Det skal være rom for uenighet og meningsutvekslinger. Det at man ser ting på forskjellig vis og har tillit nok til bryne oss på hverandre, er med på å drive oss fremover, og skape nye tanker og handlemønstre. Men når en sak er bestemt, eller vedtatt, så skal man være lojal mot dette, uavhengig av om man er enig, eller ikke.

Det å teste ut nye ting, selv om man ikke helt vet hva resultatet vil bli, skal være en policy for Gjerstad kommune. Det skal ligge en trygghet i at det er greit å feile. Det er nettopp i skjæringspunktet mellom at ting ikke går helt som det skal, evalueringen av situasjonen og gjenoppbyggingen, at utvikling skjer.

Åpenhet for å ta opp ting som er vanskelig, for å unngå “subkulturer” og miljøer hvor det blir “kos med misnøye”, må etterstrebis. Vi skal være raus med hverandre, og hjelpe hverandre der vi kan. Vi må jobbe konstant med å bygge og opprettholde tilliten til hverandre og organisasjonen.

3. FNS BÆREKRAFTSMÅL

For første gang har Norge fått et felles globalt rammeverk for arbeidet med samfunnsutviklingen på kommunenivå. FNs 17 bærekraftsmål er lagt til grunn for utarbeidelse av kommuneplanen.

Bærekraftig utvikling handler om å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine behov.

FNs bærekraftsmål er så godt som altomfattende, og griper inn i alle kommunens fagområder og virkefelt. Gjeldende statlige føringer er at FNs 17 bærekraftsmål skal legges til grunn for all samfunns- og arealplanlegging i Norge nå og fremover.

Figur 4. [FNs bærekraftsmål](#). Disse 17 målene, med til sammen 169 delmål, er verdens felles arbeidsplan for å utrydde ekstrem fattigdom, utjevne sosial ulikhet og bremse klimaendringene radikalt, innen 2030.

FNs bærekraftsmål fungerer som en felles global retning for hvert enkelt land, for næringsliv og for sivilsamfunnet. Dette betyr at alle kommunene i Norge, inkludert Gjerstad, har et ansvar for å jobbe for å nå målsetningene i FNs bærekraftsmål, hvor de fire viktigste kategoriene er sosial, naturretter, klima- og miljøfokusert og økonomisk bærekraft.

Gjerstad kommune skal jobbe systematisk og sektorovergripende for å ta kommunens del av jobben med å nå FNs bærekraftsmål. Vi skal jobbe for gode planprosesser, på tvers av fag og sektorer, uavhengig av type plan og plannivå, og vi skal ta bærekraftsmålene med oss helt ut i gjennomføringsfasen.

4 HOVEDSATSINGSOMRÅDER OG FOKUSOMRÅDER

4.1 Gjerstad kommunes hovedsatsingsområder

Kommunen viderefører følgende hovedsatsingsområder, for å ha kontinuitet i arbeidet som er gjort og skal gjøres fremover:

- Befolkningsutvikling
- Senter- og næringsutvikling
- Helse og omsorg
- Oppvekst og utdanning

Hovedsatsingsområdene skal vaskes gjennom FNs bærekraftsmål. Disse 17 målene, med sine 169 delmål, skal være en premissgiver for kommunes arbeid.

Begrunnelsen for utvelgelse av hovedsatsingsområder er å bedre levekårene for alle i Gjerstad, og legge grunnlag for en bærekraftig vekst i kommunen.

Det er bestemt at kommunen skal ha et ekstra fokus på barn og unges oppvekstsvilkår.

Figur 3. Kilde: Verktøykassa 1979. Illustrasjon: Iben Sandemose.

4.2 Kommunens gjennomgripende fokusområder

Vi har valgt å løfte fram bærekraftsmål 17 "Samarbeid for å nå målene", som en forutsetning for å klare å få til den utviklingen vi ønsker. Vi er helt avhengig av at vi jobber sammen på tvers av fag og sektorer, både internt i kommunen og utadrettet mot eksterne samarbeidspartnere.

I tillegg har vi plukket ut noen fokusområder som er viktige bærere for å nå FNs altovergripende bærekraftsmål.

Vi kan dele fokusområdene i to:

1. Tema og områder som er sektorovergripende og altomfattende, og som er styrt av lovverk og statlige retningslinjer;
  - folkehelse (sosial bærekraft)

- klima- og miljø
  - naturhensyn
2. Tema og områder som kommunen ønsker skal være i fokus når vi planlegger og gjennomfører, ut ifra kommunens politiske vedtak, levekårsindikatorer, folkehelseprofil og oversiktsdokument;
- levekår, trivsel og sosial utjevning
  - balansert befolkningssammensetning - demografifokus
  - digitalisering
  - strategisk bolig-, hytte- og funksjonsplassering
  - innovasjon

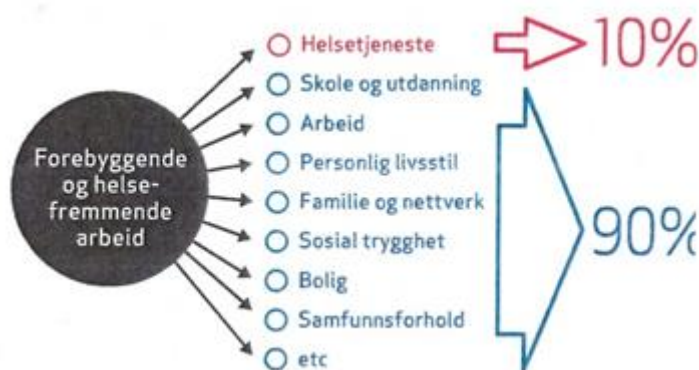
Alle fokusområdene skal gjennomsyre alle hovedsatsingsområdene. De skal ligge til grunn for alt planarbeid og de valg som tas i kommunen.

4.2.1 Folkehelse

Folkehelse er helsetilstanden i en avgrenset gruppe mennesker, f.eks. befolkningen i en kommune, en region eller i et land. Folkehelse er noe annet og mer enn summen av de enkelte innbyggers helsetilstand. Folkehelsen tar også opp i seg økonomiske, fysiske, psykiske og miljømessige forhold som påvirker helsetilstanden.

Folkehelsearbeid innebærer å svekke det som medfører helseisiko, og styrke det som bidrar til bedre helse.

I folkehelsearbeidet retter strategiene seg mot hele befolkningen. I tillegg til helsesektorens innsatser, ligger påvirkningsfaktorer i alle samfunnssektorer (St.meld. 47 (2008-2009); Samhandlingsreformen). Det er dette Wildavsky beskriver enda sterkere i sin 90-10%-regel:

Figur 5. Synliggjøring 90-10 %-regelen som blir beskrevet i NOU 1998:18, *Det er bruk for alle*.

Fordi påvirkningsfaktorer på helse befinner seg i alle deler av samfunnet må folkehelsearbeid og helsefremmende holdninger forankres på alle nivå, ikke bare i helsesektoren. Dette er en indikator på at folkehelse skiller seg fra annet helsearbeid, og blir bekreftet av 90-10 %-regelen: Bare 10 % av folks helseproblemer, kan helsetjenesten selv gjøre noe med. De resterende 90 % må løses utenfor helsetjenesten. Folkehelse er med andre ord noe som angår alle. Dette viser at det som skjer i skole, barnehage, teknisk enhet, plansektoren, på fritidsarenaen og i utviklingsarbeid generelt har betydning for folkehelsen.

Folkehelse er og skal være et gjennomgripende tema, hvor tidlig innsats, forebygging og arbeid på tvers av fag og enheter blir viktige fokusområder, som samlet sett vil være avgjørende for å få til et godt folkehelsearbeid.

Figur 5. Tidlig innsats og forebygging, folkehelsearbeid og samarbeid på tvers av fag og enheter spiller en viktig rolle sammen. Disse tingene forsterker og underbygger hverandre. *forebygging benyttes her både som sykdomsforebygging og helsefremmende arbeid.

Elementene vist i figur 5 ovenfor her, skal derfor være grunnpilarene i all planlegging og gjennomføring i Gjerstad kommune. Strategier, mål og tiltak skal bygges opp med dette som bakteppe.

Folkehelsearbeidet i kommunen, sammen med naturhensyn og klima- og miljøarbeidet, er grunnleggende satsingsområder for å nå FNs bærekraftsmål. Hvordan vi jobber med disse tingene er avgjørende for om vi klarer å nå bærekraftmålene. Folkehelse må derfor gjennomsyre all planlegging i kommunen, og kobles mot folkehelsestrategien for Agder. I Gjerstad kommune skal vi tenke folkehelse i alt vi gjør.

Folkehelsearbeidet i kommunen har m.a.o. innvirkning på alle FNs 17 bærekraftsmål, men de viktigste for Gjerstad, er kanskje disse:

4.2.2 Klima og miljø + naturhensyn

Hensynet til klima og miljø er et sentralt og gjennomgående tema i hele kommuneplanen. Dette innebærer at Gjerstad kommune i sine planer og virksomhet, skal motvirke, redusere og tilpasse seg konsekvensene av klimaendringene ved å ha en bærekraftig samfunnsutvikling, som bidrar til å nå nasjonale klimamål. Dette skal gjøres bl.a. ved å følge opp regionale føringer og tiltakene i kommunens [klima- og energiplan](#).

Utfordringene fremgår av Klimaveikart for Agder; høyere temperaturer, økt nedbørsmengde, større/flere regnflommer, færre dager med snø og flere smelteepisoder.

Gjerstad kommune skal ha fokus på å redusere klimagassutslipp ved egen virksomhet, som planleggingsmyndighet, byggherre, byggeier og arbeidsgiver. Kommunen skal forebygge og håndtere klimaendringer. Arealplanleggingen må ta høyde for endrede klimatiske forhold og mer ekstremvær. Dette er en tøff kommunal oppgave som krever omfattende tiltak.

Naturen er en viktig ressurs for å ivareta et bærekraftig miljø. Bevaring av skog, myr og grøntområder, binder opp CO2 og er en viktig bidragsyter i klimadebatten. Det å ta hensyn for å unngå naturinngrep og legge til rette for gode klima- og miljøgrep, kan i noen tilfeller være motstridende. For eksempel binder store vindmølleparker opp store naturområder og lager store sår i naturen, samtidig er dette en viktig grønn energikilde. Det må da i hvert enkelt tilfelle, vurderes hva som totalt sett, vil være mest bærekraftig.

Kommunen skal alltid først vurdere gjenbruk av eksisterende bygningsmasse, og transformasjon av eksisterende utbyggingsområder, før en evt. vedtar utbygging av nye områder.

Det blir i denne sammenheng viktig å gjøre en totalvurdering av utbyggingsbehov for bolig- hytte- og næringsvirksomhet i kommuneplanens arealdel.

Landbruket har også en viktig rolle ved å prioritere og legge til rette for tiltak, innenfor sitt virke.

De viktigste bærekraftmålene for naturhensyn og klima- og miljøarbeidet i kommunen, vil være disse:

4.2.3 Levekår, trivsel og sosial utjevning

Å jobbe med levekårsforbedringer og sosial utjevning, er et arbeid som krever tid og kontinuitet. Det en velger å satse på, må ikke være tilfeldig, men snarere godt fundamenterte kunnskaps- og/eller erfaringsbaserte satsinger, som en gjennomfører over tid. Det krever også at en jobber sammen, på tvers av fag og enheter, på en strukturert måte.

Gjerstad er en MOT-kommune. Dette krever noe av oss. MOT er godt fundamentert i skolen og skolehelsetjenesten, og det er et godt samarbeid mellom MOT og lokale lag og foreninger. I Gjerstad har vi valgt å se "Kjærlighet og grenser" i sammenheng med MOT. Dette er et opplegg som involverer både skole, foreldre, barn/unge, samt forskjellige fag/tjenester i kommunen og eksternt, over tid i 7. og 8. klasse. MOT-tankegangen integreres inn i arbeidet. Dette er et opplegg som kommunen må holde fast med i en eller annen form, men som samtidig skal evalueres og tilpasses og forbedres underveis, og fra år til år. "Kjærlighet og grenser" skal fases ut, og erstattes

med et nytt opplegg. Målet må være å få til en like god sammenheng mellom nytt opplegg og MOT.

Det jobbes med å finne gode folkehelse- og levekårssatsinger fra graviditet og vugge til grav. I barnehagen har de bygget opp et opplegg knyttet til Trygghetssirkelen, mens de i skolen jobber med å finne gode opplegg for 1.-6. klasse, som skal støtte barna på deres vei til å bli trygge voksne, som står støtt i seg selv, uavhengig av kultur og sosioøkonomisk bakgrunn.

Vi vet at en viktig buffer for alle barns psykiske helse, og som samtidig er med på å utjevne forskjeller, er at barn og unge deltar på den organiserte fritidsarenaen. Det å ha en egen arena, med trygge voksne, i tillegg til god relasjon til hjem og skole, er et viktig tredje bein, for å stå støtt. "Ung aktiv" som gjennomføres i 3. og 4.klasse, er en del av skolens/skolehelsetjenestens opplegg, for å gi alle 10-åringene en reell mulighet til å delta på en ønsket organisert fritidsaktivitet. Her kreves det tett samarbeid med flere aktører både internt i kommunen og eksternt.

Frivilligheten er en viktig hjørnestein i et bærekraftig levende demokrati, og i velferdssamfunnet. Organisasjonene er:

- demokratiskoler og kanaler for påvirkning
- arenaer for inkludering, utvikling av fellesskap og bygging av tillit
- kulturbærere og kulturformidlere
- innovatører, pionérer og samfunnsbyggere
- samarbeidspartnere i beredskapen og helse- og velferdsproduksjonen
- nærmiljøbyggere som skaper tilhørighet, varme og aktivitet i lokalsamfunnene
- bidragsyttere til bedre folkehelse
- pådrivere for gode arenaer for idrett og kulturaktivitet

Samarbeid med frivillig sektor må jobbes aktivt med i tiden fremover, slik at vi blir bedre sammen. Frivilligsentralen, sammen med kommunens kultur- og folkehelsesektor har et viktig samfunnsoppdrag, for å få til et tettere og bedre samarbeid med frivillige lag og foreninger. Et viktig grep her, er å få på plass en lokal frivillighetspolitikk.

Sosiale arenaer og det å føle seg inkludert og som en del av et fellesskap, er like viktig i alle aldre. Gjerstad ønsker å bli et aldersvennlig lokalsamfunn. Gjerstad kommune vil derfor ha et sterkt fokus fremover, på kreative boformer og gode møteplasser, både inne og ute, tilrettelagt for flere brukergrupper. Målet er å få til boligkompleks og møteplasser som innbyr til generasjonsoverskridende fellesskap, men også møteplasser mer spisset mot spesifikke målgrupper. I tillegg blir det viktig å tenke trivsel gjennom estetikk, fargebruk, byggeskikk og skala, slik at atmosfæren innbyr til bruk og sosialisering, og at uterommene mellom husene gir energi og skaper glede og trivsel.

4.2.4 Balansert befolkningssammensetning – demografifokus

Befolkningens sammensetning og utvikling i Gjerstad kommune, har stor betydning for levekårsforhold og tjenestebehov. Den største utfordringen vil i løpet av få år bli aldring og skjevheten i aldersstrukturen. Dette innebærer at det blir flere personer i pensjonsalder og flere personer i aldersgrupper som har et høyt forbruk av pleie- og omsorgstjenester, pr. person i arbeidsfør alder. Dette krever at vil må legge til rette for en aldersvennlig samfunnsutvikling.

Når andelen eldre øker, samtidig som andelen barn og unge går ned, må kommunen planlegge for både vekst og reduksjon samtidig. Kommunen må tenke og jobbe utradisjonelt, ta i bruk nye metoder og nytt digitalt verktøy, der det er formålstjenlig, og jobbe med folks forventninger og holdninger. Tjenestetilbudet vil måtte være i kontinuerlig endring, i takt med samfunnsutviklingen og de mulighetene og ressursene som er tilgjengelig.

Kommunen har begrensede muligheter for å styre befolkningssammensetningen fremover, men må ha et konstant fokus på å være attraktiv for næringsliv og bosetting, for å kunne tiltrekke seg yngre mennesker og familier. Dette gjøres best ved å lage gode steder der folk trives, og fortsette med å ha fokus på tidlig innsats, forebygging og samarbeid på tvers av fag og enheter.

4.2.5 Digitalisering

Alle medarbeidere har tilgang til gode digitale verktøy og informasjon som er relevant for sin arbeidssituasjon. Slik utfører vi arbeidet effektivt og med høy kvalitet. Økende bruk av digitale verktøy fordrer digital kompetanse og høy bevissthet om datasikkerhet og personvern.

Fleksible arbeidsformer bidrar til å styrke kommunen som en moderne kompetanseorganisasjon. Flere av kommunens tjenester kan ytes fra hvor som helst og når som helst. Dette gir rom for mer fleksibilitet for kommunens ansatte, med tanke på, for eksempel, bruk av hjemmekontor, og mindre reisevirksomhet i forbindelser med møter, som til en viss grad kan gjennomføres digitalt.

På flere felt kan digitale verktøy også spille en viktig rolle i tjenesteytingen, både med tanke på effektivitet, produktivitet og ressursbruk; bl.a. slik at helsepersonell får mer tid til å være hos de brukerne som har behov for mer omsorg.

Det vil være viktig fremover å tilrettelegge for at innbyggerne i alle livsfaser har muligheter for å tilegne seg nødvendige digitale ferdigheter for å fungere godt i hverdagen. Digitalisering fører til enklere kommunikasjon og informasjonsdeling. Det kan gi flere innbyggere mulighet til å delta i demokratiske prosesser.

På den annen side har digitaliseringen medført at samfunnets risikobilde har endret seg. De digitale løsningene kan bli utsatt for angrep. Formålet med angrep kan være å stjele informasjon, påvirke samfunnet eller lamme tjenester. Den økte digitaliseringen medfører derfor økte krav til risiko- og sårbarhetsanalyser samt sikkerhetstiltak for å forebygge og hindre ødeleggende digitale angrep.

Digitaliseringen i samfunnet som helhet, forutsetter god dekning av høyhastighetsbredbånd i hele kommunen. Dette er for en stor del på plass etter jevnlig utbygging, ved hjelp av statlige støtteordninger siden 2014. Målet er full dekningsgrad der det bor folk og i områder for hytteutbygging.

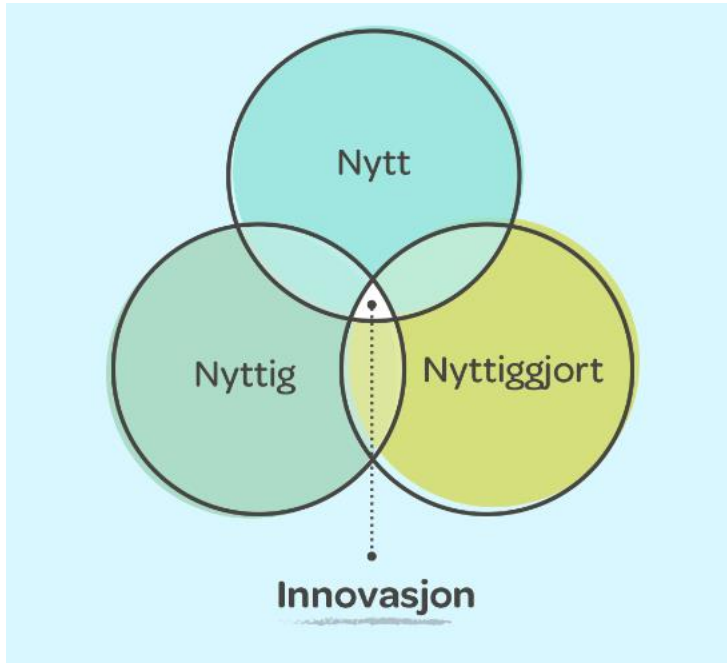
4.2.6 Strategisk bolig-, hytte- og funksjonsplassering

Skal vi tenke strategisk bolig- og funksjonsplassering, så er det viktig å ha flere fokus samtidig. Vi må tenke på både trafiksikkerhet, kollektivtilbud, klima og miljø, jordvern, folkehelse, god stedstilpasning, forflytningsvillighet med tanke på forskjellige fremkomstmidler, knyttet opp mot forskjellige funksjoner, og opplevelser på veien. Primært bør viktige funksjoner og nye boligområder plasseres i tilknytning til sentrum og skole/oppvekstsenter, med god kobling til hovedferseisårene, både for myke og harde trafikanter.

For utvikling av hytteområder blir det litt annerledes. Her blir det viktig å se på tilgangen til naturopplevelser, men samtidig at ikke nye hyttefelt begrenser muligheten til opprettholdelse og videreutvikling av populære turområder etc. Fokus på en samfunnsnyttig hytteutvikling vil være positivt for næringslivet, og kan også gi ringvirkninger ellers i lokalsamfunnet. Engasjerte hytteeiere kan være en stor ressurs for et lokalsamfunn.

4.2.7 Innovasjon

Figur 7. Innovasjon er noe nytt og nyttig som er tatt i bruk og skaper verdi.

Omstillingsbehovet er større enn rekrutteringsmulighetene. Derfor må vi tenke nytt. Vi må finne nye, mer effektive arbeidsformer, men vi må også jobbe med kultur og holdningsskapende arbeid blant både medarbeidere og brukere av kommunens tjenester, samt deres pårørende. Dette handler om digital transformasjon, men også om å gjøre ting på en annen måte, og om å endre arbeidsprosessene.

Skal vi få til å møte demografiutviklingen og få til en bærekraftig klima- og naturforvaltning, så må vi jobbe innovativt. Vi må tørre å ta grep som ikke nødvendigvis er de mest populære her og nå, og som kan utfordre både dagens praksis og "lommeboka", men som vi mener vil være best i et lengre perspektiv. Kanskje må det gjøres inngripende grep, såkalt radikal innovasjon, for å få til ønsket utvikling raskere. Men det kan også bety at vi må la være å gjøre ting, fordi det blir for dyrt, eller fordi det ikke gagnar miljøet, eller naturen.

5 BEFOLKNINGSUTVIKLING

5.1 Utfordringer og muligheter

Demografi

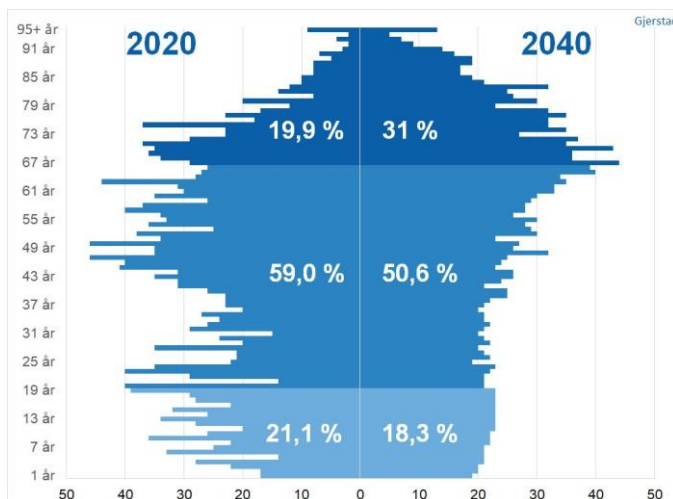
Endringer i befolknings sammensetningen (demografien) er en hovedutfordring for Gjerstad kommune fremover. Befolkningsfremskrivninger viser at det blir færre unge og flere eldre. Innsats for å påvirke denne trenden i en annen retning, samt å planlegge for nye måter å jobbe på og økt digitalisering for å klare å møte denne utviklingen, er et viktig overordnet satsingsområde som må prioriteres i perioden.

Folketall

Pr. 2. kvartal 2023 var det registrert 2427 innbyggere i Gjerstad kommune. I 2010 var det 2478 innbyggere i kommunen. Ifølge SSB sitt mellomalternativ vil folketallet i Gjerstad fortsette å synke jevnt fremover. I 2034 anslår SSB at det vil være 58 færre innbyggere i Gjerstad. Det vil si en befolkning på 2369 innbyggere. Det er først og fremst en markant nedgang i befolkningen 20-44 år. Resterende nedgang vil være i aldersgruppen 5-19 år og 45-66 år. Det betyr at det blir færre yrkesaktive pr. pensjonist. Dette betegnes ved uttrykket «aldersbæreevne», og denne anslås med dagens utvikling å endres fra 3 yrkesaktive pr. pensjonist i 2020 til bare 1,6 yrkesaktive pr. pensjonist i 2040.

I forhold til 2022 vil det i 2034 være:

- + 6 i barnehagealder
- (-) 34 i barneskolealder
- (-) 17 i ungdomsskolealder
- (-) 6 i alderen 16-19 år
- (-) 148 i alderen 20-66 år
- + 26 i alderen 67-79 år
- + 105 i alderen 80-89 år
- + 10 eldre enn 90 år

Figur 8. Kilde: SSB og Agder fylkeskommune. *Befolkningspyramide 2020 og 2040, Gjerstad.*

Sysselsettingsgrad

I likhet med de fleste andre kommunene Øst i Agder har Gjerstad lav sysselsettingsgrad, dvs. at det er færre enn i landet for øvrig i yrkesfør alder, som har lønnet arbeid. I alderen 20-66 år er det i Gjerstad 70,3% (2020) som er i arbeid, i Agder totalt 72,6% og i hele landet 75,8%. Det har vært noe stigende sysselsettingsgrad i årene etter 2015. Det er likevel en høy andel unge mennesker i Gjerstad, som ikke er i arbeid. Deltakelse i yrkeslivet har avgjørende betydning for enkeltindividets

levekår, folkehelsen og den totale verdiskapningen i samfunnet. Det er derfor svært viktig å arbeide for å øke yrkesdeltakelsen i befolkningen.

Utdanningsnivå

Det er lavt utdanningsnivå i befolkningen i Gjerstad. Andelen personer som i 2020 hadde grunnskole som høyeste utdanningsnivå ligger langt høyere i Gjerstad kommune (34,1%) enn både fylket (24,5%) og landet (24,6%). En kunne i større grad tidligere, gå rett fra grunnskole til yrkeslivet. Slik er det ikke lenger. Nå og fremover må vi arbeide langsiktig for at alle unge i Gjerstad, gjennomfører og består videregående skole. Andel som har gjennomført videregående opplæring 2016-2022 i Gjerstad kommune, er 68%. Resultat for Agder er 79,9% og for landet 81%. Elever på studieforberedende fullfører i større grad enn elever på yrkesfaglig utdanningsprogram, og jenter fullfører i større grad enn gutter. Flere ungdommer totalt, fullfører riktignok videregående skole, også i Gjerstad, men vi har fortsatt en jobb å gjøre.

Bosetting og fraflytting

For å hindre fraflytting og en stadig økende aldrende befolkning, må kommunen legge til rette for at Gjerstad blir et attraktivt sted å bo for alle aldersgrupper, og særlig for yngre mennesker og familier med barn. Vi må kunne vise til barnehage og skole av høy kvalitet, fokus og videre trykk på tidlig innsats og forebyggingsordninger, og gjøre dette kjent, som et av flere tiltak for å bidra til å møte Gjerstads utfordringer og tiltrekke oss nye innbyggere.

Viktig i denne sammenheng er også at kommunen må sørge for å ha flere boligområder som er tilrettelagt for både urbant bomiljø og mer spredt bebyggelse, med variasjon i boligtyper for å passe til ulike aldersgrupper og husstandsstørrelser. Ved planlegging av nye boligfelt, må nærheten til skole, barnehage og kommunesentre ivaretas, slik at det er mulig å gå, eller bruke sykkel i større grad. Det må legges til rette for sikre skoleveier og gode nærleikeplasser.

Forut for de tilrettelagte byggefeltene i Øvrebygda (Kirkebygda med omland) og Ytrebygda (Sunde, Brokelandsheia og Fiane med omland), bodde folk i alle grendene i kommunen. Det var i grendene landbrukseiendommene lå, og det var her det i generasjoner, ble fradelt småbruk og tomter ved generasjonsskifte. Det er fremdeles slik at ca. ¼ av kommunens innbyggere er bosatt på landbrukseiendommer – eiendommer med jord og/eller skogbruksareal (jf. SSB). Våre flotte kulturlandskap er bygget opp i og rundt grendene. Det er viktig for kommunen at også denne bosettingen opprettholdes, og skjøttes og driftes videre.

Markedsføring og profilering

Gjerstad kommune må aktivt bruke sine fortrinn som bokommune i markedsføring og profilering. I Gjerstad kan du bo både «landlig og sentralt». Det er kort avstand til bysentra i både vest og øst, noe som blant annet gjør det mulig å oppsøke et variert kulturtilbud for de som ønsker det, eller bo i Gjerstad og jobbe i nabobyene. Lokalt har kommunen et rikt foreningsliv og en unik og mangfoldig natur med store muligheter for et aktivt friluftsliv og opplevelse, sommer som vinter.

Regionen Østre Agder er et felles bo- og arbeidsmarked, og ny firefelts E18 vil bidra ytterligere til å krympe avstander og reisetid. Det kan være både mulig og ønskelig for mange å bo i en annen kommune enn der de jobber. Brokelandsheia er et ypperlig sted å bosette seg om en skal pendle til Arendals- eller Grenlandsregionen.

Et felles bo- og arbeidsmarked med nyetableringer av næringsvirksomhet, også i nabokommunene, har positiv innvirkning for hele regionen. Et eksempel på det er batterifabrikken som skal bygges i Arendal. Dersom Agder får den effekten vi tror «batterikysten» vil gi, er det stor sannsynlighet for synergieffekter med flere virksomheter som etableres. Alle arbeidsplasser som kommer til regionen, er positivt for de andre kommunene. Det er av stor betydning å ha tilstrekkelig utvalg av attraktive næringsarealer, spesielt langs E18 og Brokelandsheia, så Gjerstad fremstår som et reelt alternativ for etablering av nye virksomheter.

I nordre del av Gjerstad ligger et stort og sammenhengende regionalt viktig naturområde, som inkluderer den eneste store kystnære Statskog-eiendommen i hele Agder. Så mye som 28 % av Gjerstad kommune er eid av Statskog, og dette gir en spesielt god tilgang for allmennheten til jakt, fiske og friluftsliv. Denne delen av kommunen fungerer allerede i dag som et nærturområde for folk fra Grimstad til Grenland.

5.2 Hovedmålsettinger og -tiltak for utvikling og befolkningsvekst – Slik vil vi ha det, og slik gjør vi det

Hovedmål

Gjerstad kommune skal ha en netto befolkningsvekst i perioden, der barnefamilier og yngre, yrkesaktive mennesker i alderen 20-55 år utgjør grunnlaget for dette, samt øke sysselsettingsgraden i kommunen generelt.

Tiltak:

- markedsføre og profilere Gjerstad som bokommune aktivt gjennom sosiale media, som har unge, yrkesaktive mennesker og familier med barn som målgruppe.
- drive aktivt markedsføringsarbeid og kommunisere muligheter og kvaliteter, for å få til befolkningsvekst og næringsutvikling
- arbeide for høyere yrkesdeltakelse i befolkningen
- jobbe for full barnehagedekning, til enhver tid
- etterstrebe å "treffe" yngre målgrupper i profileringen av Gjerstad, gjennom å ta i bruk nye kommunikasjonsplattformer
- digitalisere der vi kan og finner det effektiviserende

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal være en kommune med høy grad av bostedsattraktivitet. Vi skal til enhver tid ha et godt og variert tilbud av boliger og boligtomter i tilknytning til både Brokelandsheia, Kirkebygda og Abel 1-10 skole.

Tiltak:

- planlegge og tilrettelegge attraktive og aldersvennlige boligområder med tilstrekkelig antall byggeklare boligtomter, sentrumsnært og med varierte bolig- og tomtetilbud for innbyggere med ulike behov, tilpasset livssituasjon – vi må sørge for at tilgang til bomulighet ikke skal være begrensende for lokale utviklingsmuligheter
- jobbe for kontinuerlig forbedring av trafikksikkerheten med fokus på barn, unge og myke trafikanter – fokus på å gjennomføre tiltakene i gjeldende [trafikksikkerhetsplan](#)
- legge til rette for gode generasjonsoverskridende møteplasser, både inne og ute

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal være en kommune med høy grad av næringsattraktivitet, blant annet for å tiltrekke oss innbyggere med relevant kompetanse. Vi skal prioritere og forsterke regionalt samarbeid for å skaffe flere arbeidsplasser i et felles arbeidsmarked, både kompetansearbeidsplasser og fagarbeidsplasser, generelt og innen leverandørindustri og sirkulærøkonomi relatert til det grønne skiftet, spesielt.

Tiltak:

- legge til rette for flere arbeidsplasser i egen kommune, gjennom å opparbeide og tilrettelegge for attraktive næringsarealer, tilpasset det grønne skiftet og videreutvikle næringslivet ved å koble sammen lokal kompetanse og ny miljøvennlig og fremtidsrettet teknologi

- stimulere til lokale og regionale tiltak for opprettelse av flere arbeidsplasser, gjennom høy prioritet og forankring i kommunens politiske og administrative ledelse
- fokusere på økt verdiskapning og vekst gjennom koordinering av offentlige og private interesser

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal sikre at kommunens tjenester har god kvalitet og godt omdømme gjennom kompetanse, forutsigbarhet, effektivitet og samhandling, og synliggjøre at Gjerstad kommune er en attraktiv arbeidsplass.

Tiltak:

- rask og effektiv saksbehandling
- bevisst og gjennomtenkt identitetsforsterking og omdømmebygging i alt vi gjør
- være løsningsorientert, fremoverlente og nytenkende, en JA-kommune, i møte med kommunens brukere og eksterne aktører
- rask og sikker digital kommunikasjon med fiberdekning i hele kommunen
- levere gode og fremtidsrettede tjenester til innbyggerne, og legge vekt på å innføre enkle og sikre digitale tjenester
- kontinuerlig arbeid med å gjøre kommunen til en interessant arbeidsplass i alle ledd og på alle nivå, slik at kommunen beholder og tiltrekker seg kompetente arbeidstakere
- konstant fokus på barnehage og skole; trygge og kompetente voksenpersoner, gode rammer, tett foreldresamarbeid, relasjonsbygging, god klasseledelse og lesestrykk
- sørge for kontinuitet i skolehelsetjenestens arbeid
- holde trykket opp på folkehelsearbeidet i kommunen, gjennom godt samarbeid internt i kommunen og med eksterne aktører
- sterkt fokus på tverrenhetlig og tverrfaglig samarbeid der det er nødvendig

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal sørge for en bærekraftig utvikling i kommunen; arbeide for å nå de klimamål som Stortinget har vedtatt, ta vare på naturen vår og ivareta de sosiale bærekraftsaspektene.

Tiltak:

- gjennomføre tiltakene i kommunens til enhver tid gjeldende [klima- og energiplan](#)
- vurdere naturinngrep i all planlegging og utbygging
- tilrettelegge for tilgang til kommunes friluftsområder i både planer og utbygginger
- tenke folkehelse i all planlegging og alt vi gjør
- legge til grunn "[Håndbok for aldersvennlige lokalsamfunn](#)" i all planlegging og utbygging

Hovedmål:

Befolkningen i Gjerstad kommune skal ha tilgang til et allsidig kultur- og aktivitetstilbud i kommunen og regionen, samt lett tilgang til tilrettelagt friluftsliv.

Tiltak:

- legge til rette for, og yte økonomisk bidrag til et allsidig kultur- og fritidstilbud, ved tett samarbeid med frivilligsentralen, menigheter, lag, foreninger og nabokommunene
- ha en oppdatert aktivitetskalender på nett, så det blir lett å holde seg orientert om aktiviteter og tilbud
- jobbe for et bedre skysstilbud i kommunen – se på nye skysformer
- bidra til at offentlige kulturmidler og spillemidler blir benyttet til anlegg og aktiviteter som er tilrettelagt og favner innbyggere i alle aldersgrupper, inkludert de som er funksjonshemmet, men med et spesielt fokus på barn og unge
- utarbeide god informasjon og tilrettelegge for sentrumsnære turstier

6 SENTERUTVIKLING

6.1 utfordringer og muligheter

Kommuneplanen skal legge et fundament for hvordan vi tenker utviklingen av kommunesenter og lokalsenter, med mål om å skape en positiv, robust og bærekraftig samfunnsutvikling i Gjerstad. For å tilrettelegge for vekst i hele kommunen, handler det om å se de to sentrenes egenart og kvaliteter i sammenheng, slik at utviklingen bygger på dette. Ønsket er å minimere intern konkurranse mellom sentrene, og heller få dem til å utfylle hverandre.

Lokalsenter

Kirkebygda i øvre Gjerstad, er definert som et lokalsenter. Her ligger kommuneadministrasjonen, kirken, kommunens bo- og omsorgssenter, samt at det er tilrettelagt for dagligvare, service- og håndverksbedrifter. Det er store landbruksarealer i og rundt lokalsenteret.

Kirkebygdas egenart er historisk og kulturelt forankret gjennom landbruk, kirke, kultur og administrasjon. Verdien ligger i muligheten til å bo landlig, i naturskjønne omgivelser, med mulighet for rike naturoplevelser og god boltreplass.

Gjerstad Prestegård forvaltes av Opplysningsvesenets fond (Ovf). I forbindelse med overføring av prestegårder/boliger til kirken, skal ikke presteboligen på prestegården i Gjerstad overføres. Både prestebolig og forvalterbolig er fredet. Bebyggelsen på gården omkranses av jordbruksareal, og både jorder/beiter og allè bidrar til naturmangfold. Eiendommen er en kulturhistorisk perle, som det også drives landbruk på. Det er viktig å få til en bærekraftig drift av prestegården, nå og for fremtiden, i et tett samspill med Ovfv., slik at det vil være mulig å drive prestegården rasjonelt.

Kommunesenter

Brokelandsheia er Gjerstads kommunesenter, "landsbyen" ved E18. Vi har over år utviklet Brokelandsheia til et handels-, opplevelses- og servicenæringsområde, kombinert med boliger og boligområder. I randsonen av bolig- og handelsområdet, er det tilrettelagt for industri. Målet fremover er å videreutvikle dette konseptet og få til en god og bærekraftig mix, med spesielt fokus på grønne næringer og sirkulær økonomi.

Brokelandsheias egenart er nærheten til E18 og den sentrale beliggenheten mellom to regioner i vekst; Grenlands- og Arendalsregionen. Dette gir et godt grunnlag for handels, besøks- og opplevelsesnæringer, samt servicefunksjoner. Bostedsattraktiviteten her handler om nærhet til "bygdebyens" funksjoner og enkel inn- og utpendling. For industrivirksomheten gjelder særlig enkel logistikk, med nærhet til E18.

Landlig og sentralt – samspill mellom kommunens to sentre

Til sammen utfyller og forsterker sentrene hverandre i betydningen av at Gjerstad kommune kan tilby et vidt spekter av bo- og arbeidsmarkedsmuligheter. Gjerstad er både landlig og sentralt. Dette momentet må videreutvikles for langsiktig vekst og en positiv demografisk utvikling.

Tiltak i og i tilknytning til kommunens sentra, samt Abel skole og aktivitetsområde, vil i langt større grad enn tiltak i andre deler av kommunen, gi effekt og ringvirkninger for helheten. Boliger, arbeidsplasser, butikker, underholdning, skole, barnehage, møteplasser, park(er) og sentrumsfasiliteter, er viktige funksjoner. Akseptabel gangavstand vil variere ut ifra aktivitet og senterets funksjon, blant annet.

Av en total befolkning på snaue 2500 mennesker, bor ca. 1300 i Brokelandsheia/Abel skoles omland, mens ca. 1200 bor i Kirkebygda med omland.

Kommunen vil jobbe for at både Kirkebygda og området rundt Abel/Brokelandsheia skal få økt tilflytning som følge av nye jobbmuligheter lokalt og i regionen, og attraktive boligtomter, både i form av pris, størrelse, sammensetning og beliggenhet med nærhet til sentra, viktige funksjoner og hovedinfrastruktur.

6.2 Hovedmålsetninger og -tiltak for senterutvikling

– Slik vil vi ha det, og slik gjør vi det

Hovedmål:

Kommunen skal legge til rette for utvikling av Kirkebygda som lokalsenter, med nødvendige funksjoner.

Tiltak:

- opprettholdelse av nødvendige, eksisterende funksjoner og kvaliteter, som skaper desentralisert bo-attraktivitet
- videreutvikling av Kirkebygda, gjennom å opparbeide gode generasjonsoverskridende møteplasser og gjøre sentrumsnære boligområder attraktive
- legge til rette for boliger og boligtomter av varierende karakter (flerboligløsninger med leiligheter i varierende størrelse, eneboliger og utleieboliger) i nærhet til Kirkebygdas sentrum
- jobbe for å bedre kollektivtilbudet (bygdebuss el.l.)
- arbeide for et godt veinett, inklusive trygg gang- og sykkelvei fra boligområder til butikk
- bevare og gjenskape et åpent kulturlandskap - markedsføre dette som et kvalitetsstempel for kirkebygda som boplass
- legge til rette for gode friluftslivsmuligheter, med tilrettelagt sti- og løypenett

Hovedmål:

Kommunen skal legge til rette for en bærekraftig utvikling av Brokelandsheia som kommunesenter, samt realisere Brokelandsheia som et regionalt knutepunkt for vei og jernbane i Agder.

Tiltak:

- bevisst arealdisponering når det gjelder fortetting, gjenbruk og generell utforming av "landsbyen" ved E18 - fokus på trivsel og intimitet
- tilrettelegging for samlokalisering av handel, næringsvirksomhet, boliger, kulturaktiviteter og underholdning mv.
- oppsøke og friste komplementerende næringsbedrifter til å etablere seg på Brokelandsheia
- gode generasjonsoverskridende møteplasser inne og ute som fremmer trivsel og helse
- bruke Områdeplanen og Utviklingsplanen for Brokelandsheia aktivt for å utvikle "Stasjonsbyen" i Østre Agder
- kontinuerlig justering og revisjon av handlings- og tiltaksplan i utviklingsplanen for Brokelandsheia - gjennomføre trinnvis utbygging i tråd med planen
- aktiv deltakelse i reguleringsplanlegging av nye E18, i samarbeid med nabokommunene og Nye Veier
- være tett på i planleggingen av den fremtidige Grenlandsbanen
- legge til rette for sentrumsnær boligutvikling på og i tilknytning til Brokelandsheia, i gangavstand til Abel 1-10-skole, samt noe transformasjon fra næring til bolig ved skolen, med varierte boligtilbud, boformer og boligtomter tilgjengelig til enhver tid
- sørge for at all infrastruktur er tilpasset og dimensjonert for nødvendig utbygging
- legge til rette for gode friluftslivsmuligheter, med tilrettelagt sti- og løypenett

7 NÆRINGSUTVIKLING

I kommunal planstrategi for 2020-2024 er det besluttet at strategisk næringsplan sammen med landbruksplanen skal bli en del av kommuneplanen.

7.1 Utfordringer og muligheter

7.1.1 Utviklingstrekk

Flesteparten av kommunens innbyggere jobber i privat sektor, men det er også en stor andel som jobber i offentlig sektor, og da i størst grad i kommunal sektor. Gjerstad kommune er kommunens største kompetansearbeidsplass. På nærings siden har Gjerstad kommune gått fra å være en kommune med mest industrivirksomhet, sammen med landbrukssektoren, til å ha flest sysselsatt i handels- og servicenæringen.

Det er generelt lavere sysselsettingsgrad i Agder, enn i landet for øvrig, for begge kjønn. Det er regionale forskjeller i Agder, hvor sysselsettingsgraden er lavest lengst i øst og i de aller minst sentrale kommunene.

Gjerstad hører til Risør bo- og arbeidsmarkedsregion, og 15,5 % av de sysselsatte i Gjerstad hadde arbeidssted i Risør pr. 4. kvartal 2020 (SSB). 47 % jobber i egen kommune, og 11,4 % jobber i Telemark. Resten jobber i nabokommunene lenger vest i Agder, med hovedtyngde i Tvedestrand og Arendal.

7.1.2 Kommunikasjonsforhold

E18 og Sørlandsbanen gjennom kommunen er sammen med et godt utbygd fibernett en åpenbar styrke for Gjerstad. Hyppige avganger med ekspressbuss fra Brokelandsheia og med tog fra Gjerstad stasjon og relativt kort reisetid til store sentra som Agderbyen, Grenlands-området og Oslo, har skapt en gunstig situasjon både for gods- og persontransport.

Når Sørlandsbanen og Vestfoldbanen blir koblet sammen til Grenlandsbanen, med en ny stasjon på Brokelandsheia, vil Gjerstad bli et enda mer betydningsfullt regionalt kommunikasjonsmessig knutepunkt. Utfordringen er at vi ikke vet når Grenlandsbanen blir en realitet.

Handel-, service-, opplevelses- og industrinæring

Nærings- og serviceområdet på Brokelandsheia har hatt en god vekst og positiv utvikling de siste 15 årene. Det er og blir tilrettelagt for fortsatt vekst, både for næringsvirksomhet og boliger.

7.1.3 Tilgang på nærings- og boligtomter

Kommunen har identifisert og igangsatt prosesser for kjøp av betydelige areal og vil fortsatt legge til rette for de fleste typer næringer på Brokelandsheia, med handels- og servicenæringer på

vestsiden og industri og tyngre etableringer på østsiden og nordsiden, og etter hvert i Klavdalen, sør for krysset på Brokelandsheia. Dette er i tråd med både regional plan for senterstruktur og handel, og kommunale vedtak og strategier.

Gjennom etableringen av Morrow Batteries og ny E18, vil mulighetene for Brokelandsheia være å fremstå som et foretrukket etableringssted for nye leverandørbedrifter og bedrifter innenfor sirkulær økonomi, i forbindelse med det grønne skifte og neste generasjons næringsliv. Denne type etableringer vil komplementere eksisterende senter- og handelsstruktur og gi grunnlag for andre næringsetableringer, samt øke boliggetterspørselen.

Gjerstad må ha fullt fokus på å utvikle og øke egen kompetansebeholdning og å tiltrekke kompetanse utenfra, i tiden som kommer. Det er for tiden stor konkurranse om innbyggere og arbeidskraft. Det handler om å foreta grep som gjør oss konkurransedyktige.

Fysisk tilrettelegging for utvikling av eksisterende næringsliv og for nyetableringer, er en av de viktigste rammebetingelser det offentlige kan påvirke. I tillegg kommer tilrettelegging slik at de som bor og arbeider i kommunen opplever god livskvalitet.

Kommunen har bygd ut boligfelt på Lindtjenn og Lindvollheia. Det forventes å være ledig kapasitet på rimelige, tilrettelagte boligtomter her, i et korttidsperspektiv. Det er også igangsatt utbygging av boligfeltet Glimmeråsen 1 og 2. Samtidig ligger det flere små private boligfelt rundt om i kommunen. Men med utviklingen i og rundt Brokelandsheia, må vi vurdere å detaljregulere flere områder innenfor Områdereguleringen for Brokelandsheia. I et langsiktig perspektiv ser vi på mulige utvidelsesområder for både næring og boligutbygging, både på sør-, nord-, øst- og vestsiden av Brokelandsheia.

Boligutvikling bl.a. på tomten til gamle Gjerstad skole, kan bidra til økt tilflytting til Kirkebygda i forbindelse med nye næringsetableringer på Brokelandsheia, men også bidra til gode muligheter for generasjonsskifte i landbruket.

7.1.4 Bostedskommune

Vi må se næringsutvikling i sammenheng med andre viktige områder som boligutvikling, inkludering, stedsutvikling og tilflytting. I tillegg til et godt tilbud av relativt rimelige og attraktive boligtomter, både landlig og sentralt, har kommunen full barnehagedekning, et godt barne- og ungdomsskoetilbud og et rikt og variert kulturliv, med bl.a. over 50 frivillige lag og foreninger.

Nærhet til store naturområder med skogsterreng, svaberg, vann og vassdrag, gir sammen med et omfattende tursti- og løypenett, muligheter for et rikt og variert friluftsliv i både sommer- og vintersesongen. Dette er viktige kvaliteter ved Gjerstad som bokommune.

Med bare 2.500 innbyggere er også nærhet og omsorg for hverandre en fremtredende kvalitet ved Gjerstad.

7.1.5 Landbruk

Med landbruk menes både jord- og husdyrproduksjon, samt skogbruk. Landbruket er en arealkrevende virksomhet som trenger gode rammevilkår og forutsigbarhet, gjennom en helhetlig planlegging.

Landbruket er i tillegg til å være vareprodusent, også leverandør av samfunnsgoder, som blant annet åpent kulturlandskap, skog og mark som allmenheten kan ferdes i, både i tilrettelagte områder og i urørte områder. Gjerstad kommune har ingen statlige sikra friluftsområder, men har mange velvillige grunneiere der det er tilrettelagt for både sommer- og vinteraktivitet.

Produsentrådgivning er ikke lenger kommunens hovedansvar. Kommunen er en forvalter av de juridiske og de økonomiske virkemidlene i landbrukspolitikken. For skogbruket brukes renter av skogsfondmidler til faghjelp, som driver oppsøkende virksomhet. I tillegg kan skogeierne være andelseier i AT-skog og få hjelp og råd derfra. For jordbruksproduksjon er det den medlemsbaserte tjenesten Norsk Landbruksrådgivning, som veileder enkeltprodusenter. For melke- og kjøttprodusentene m.fl., har samvirke og interesseorganisasjoner spesialiserte rådgivningstjenester.

Gjerstad kommune har et stort sammenhengende statseid skogsareal, som gir gode muligheter for aktivt naturvern og bærekraftig forvaltning av skogen. Med Statskog som eier sikres allmennheten god tilgang på jakt, fiske og friluftsliv.

Bruksstruktur

Nasjonal landbrukspolitikk har i mange år vært styrt mot store og effektive bruk, med volumproduksjon. Gjennomsnittseiendommen i Gjerstad er liten med 570 daa totalt. Som regel består eiendommen også av flere teiger som ligger spredt. Små og teigdelte eiendommer bidrar med liten næringsinntekt, og blir dermed mer en boligeiendom enn en næringseiendom. Etter hvert som eiendommen overføres nye generasjoner, er verken tilknyttingen til, eller kunnskapen om landbruket lenger til stede.

Kommunen har ingen direkte påvirkning på inntektsmulighetene for landbruket. Kommunen kan imidlertid påvirke innenfor rammene i jordloven og konsesjonsloven, ved å legge til rette for at landbrukseiendommer ikke deles på en uhensiktsmessig måte, men heller styrkes og får bedre arrondering.

Infrastruktur

I landbruket blir det stadig større og tyngre kjøretøy. Maskinell drift i skogbruket krever hogstaktivitet gjennom hele året, noe som setter store krav til standard på skogsbilveiene. Store skogsmaskiner innebærer også store volum som skal ut på veinettet i løpet av kort tid. Flere steder er det behov for større snuplasser, slakere kurver, utjevning av stigningsforhold m.m. Varer inn og ut tilknyttet jord- og husdyrproduksjon, fraktes også på større og større kjøretøy. Det er store utfordringer knyttet til fylkesveinettet med hensyn til jernbaneunderganger og broer.

Rekruttering

Få aktive bønder fører også til vansker med rekruttering i og i tilknytting til næringen, både for jord- og husdyrprodusentene og for skogbruket. Det er få som vil overta landbrukseiendom for å aktivt drive den, og det er vanskelig å få kvalifisert arbeidshjelp.

Klima

Landbruket er en del av klimaløsningen, der næringen arbeider kontinuerlig for bedre løsninger. Det har vært fokusert mye på utslipp fra dyr. Det er et økt fokus på hva jorda kan binde av klimagasser.

Et lokalt tiltak som kan virke i positiv retning er drenering. Drenering er en investering som koster, særlig på våre små jorder (leid jord) med eiendomsgrenser på kryss og tvers. Drenering er viktig for å takle økte nedbørsmengder, for å redusere næringstap og for å sikre høsting. Kommunale tilskudd kan bidra til å øke dreneringen.

Stor leiejordandel medfører mye transport av gjødsel ut og før inn. En kan se på muligheten for å endre på jordleieforholdene for å få kortere transport.

Bedre utnytting av, eller mer klimavennlig bruk av husdyrgjødsel prioriteres i regionale tilskuddsordninger.

Skogen er sentral i klimaløsningen, ved å binde CO₂ i eksisterende skog, og som bygningsmaterieell. God skjøtsel av skogen over flere generasjoner, er nødvendig for å oppnå både best mulig klimaeffekt og best avkastning.

7.1.6 Skogbruk

For skogbruket fører liten avkastning til at fokuset på skogsdriften reduseres, og dermed også skjøtselen av skogen.

Skogbruket er en næring med langsiktig perspektiv. Det man planter kan høstes kanskje 100 år senere. Det kan derfor gå veldig lang tid mellom hver gang man hogger. Et langsiktig perspektiv innebærer også at skogen krever skjøtsel i flere omganger og av flere eiere, for å oppnå optimal verdiutvikling. Manglende stell i ungskogfasen, kan eksempelvis redusere verdiutviklingen betydelig, og derav fremtidig inntekt fra skogen.

7.1.7 Jord og husdyrbruk

Små eiendommer med små ressurser passer dårlig med volumproduksjon. Det gir lite grunnlag for store investeringer, som igjen fører til at driften avvikles.

Det er lovbestemt driveplikt for alt jordbruksareal. Det er til enhver tid eiers plikt. Dersom ikke eier driver selv, kan jorda leies ut. Vi må slutte å snakke om «leie av», og starte å snakke om «drive for», fordi den som driver jorda opprettholder ressursene på andres eiendom.

Når noen avvikler driften, overtas jordbruksarealet av «naboen» som fortsatt driver. Men jo flere som legger ned, jo færre er det igjen til å drifte jorda og beiteene. Reduksjon i husdyrholdet reduserer beitebruken. Kommunen har prioritert og vil fortsatt prioritere viktige beiteområder med tanke på ekstra støtte fra regional ordning. Slik situasjonen er nå, bør en vurdere å kartlegge viktige jordbruksområder med tanke på å hindre gjengroing og nedbygging.

Eiendommer uten drift blir boligeiendom, og etter hvert som eiendommen overføres nye generasjoner, er verken tilknyttingen til eller kunnskapen om landbruket lenger til stede. Det blir da utfordrende for bøndene som er igjen å drifte jorda, å forholde seg til de mange grunneierne som har liten kunnskap om jord- og husdyrproduksjon.

I tillegg til manglende landbrukskunnskap, er det også manglende vilje til å investere i oppgraderinger av dreneringssystemer i jorda.

Produksjonstilskudd er et driftstilskudd via Jordbruksavtalen, og en god indikator på hvor mange som driver jord- og husdyrproduksjon med et visst næringsaspekt. I 2021 var det 21 stykker som søkte produksjonstilskudd totalt, men av disse er det 4 stykker som legger ned. Det er da igjen 5 melkeprodusenter, 1 stor honningprodusent, 1 kornprodusent og 6 kjøttprodusenter (storfe og sau). Det er i tillegg en fiberprodusent på mohairgeit og en småskala grønnsaksprodusent med gårdsutsalg. Det er totalt 5960 daa jordbruksareal i Gjerstad kommune. Av disse søkes det produksjonstilskudd for 5069 daa. Det betyr ikke at alt som ikke omsøkes er ute av drift, da en del benyttes til hobbybruk.

7.1.8 Næringsutvikling

Knyttet til landbrukseiendommen

Landbruket har nok hatt tradisjon for å bruke alle ressursene på eiendommen sin for å skape inntekt. Dette er også fokus på fra sentrale myndigheter, både med tanke på finansieringsordninger og på plannivå. Næringsutvikling innenfor det tradisjonelle jord- og husdyrbruket krever høy produksjon for å forsvare de høye investeringene. Dersom dagens melkeproduksjonsnivå skal opprettholdes, er det et stort behov for nye bygg. Det gjelder på landsbasis, men det gjelder også for alle våre melkebruk. Det er begrenset hvor mange som kan drive stort i vår kommune. Det er også begrenset hvor mye stordriftsfordeler som kan hentes ut, da jorda ligger der den ligger, med mange, og til dels små, teiger.

Synergier i skjæringspunktet mellom landbruksnæringen og annen næring

Stortingsmeldingen "Garden som ressurs" (St.meld. nr. 31 2014-15), klargjør hvilke tiltak som kan regnes for landbruk og som derfor ikke fører til krav om reguleringsplan, men som kommer inn under LNF-område i arealdelen av kommuneplanen. Her kan både lokalmat og gårdsturisme komme inn.

Gårdsturismen og særlig lokalmat og nisjeprodukter har over flere år hatt økende fokus. Økt fokus knytter seg både til ønske om å få mer variasjon i mattilbudet og at det er kjøpevilje. På Brokelandsheia er det mange kjøpesterke kunder som bør brukes. Det har også fra kokker og serveringssteder, vært et ønske om å bruke stedeegne sesongvarer – varer med lokalhistorie slår an.

Bransjen sin utfordring er at det ikke er et samlet sted disse varene kan omsettes. Det bør vurderes et felles utsalgssted med en omforent driftsmodell for lokale matprodukter, og andre produkter, for i fellesskap å få til en enklere omsetning av varene.

Det er også nasjonale og regionale strategier som fokuserer på hvordan landbruket/gården kan benyttes i tilknytning til tilrettelegging for både barn og unge, psykiatri og demens. Et godt tilbud betinges av godt samarbeid mellom ansvarlig enhet(er) i kommunen og landbruket. Det er utarbeidet kvalitetssikringssystemer i landbruket for denne type tilbud.

7.2 Hovedmålsetninger og -tiltak for næringsutvikling

– Slik vil vi ha det, og slik gjør vi det

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal være en kommune med høy grad av næringsattraktivitet, i samspill med de andre kommunene i Østre Agder. Vi skal være en næringsvennlig kommune.

Tiltak:

- tilrettelegge for et tilstrekkelig utvalg attraktive næringsområder/-tomter - arealtilrettelegging
- synliggjøre gode næringsarealer for å tiltrekke nyetablerere, med spesielt fokus på kompetansearbeidsplasser og bærekraftige og grønne næringer
- være støttespiller for og pådrivere for styrking av eksisterende næringsvirksomhet
- oppsøke bedrifter og næringsvirksomheter for mulig etablering på Brokelandsheia
- videreutvikle det etablerte kontorfellesskapet for utleiekontor/etablererkontor i lokalene til Agder Sparebank på Brokelandsheia, i samarbeid med banken
- være pådrivere og støttespillere i arbeidet med å koble landbruksnæring og annen type næring
- være fremoverlente, innovative og nyskapende
- ha fokus på særpreg og trivsel
- skape gode arenaer og rutiner for samhandling og dialog med eksisterende og fremtidige næringsaktører
- ha rask og effektiv byggesaksbehandling

Hovedmål:

Øke egen kompetanse i bedriftene og å tiltrekke kompetanse utenfra, med sterkt fokus på samarbeid internt og eksternt.

Tiltak:

- være pådriver og samarbeidspartner for å få kompetanseoppbygging i eksisterende bedrifter, slik at bedriftene blir mest mulig konkurransedyktige
- bidra aktivt til at det knyttes bedre kontakt og tettere bånd mellom skole og næringsliv, spesielt i forbindelse med arbeidserfaring, omskolering og nyrekruttering
- være pådriver for å få på plass flere lokale og regionale lærlingeplasser
- arbeide aktivt for å tiltrekke bedrifter med behov for høyt utdannet personell og stimulere til flere arbeidsplasser for kvinner
- arbeide for enda bedre utnyttelse av tilskuddsmulighetene som ligger i regelverket til Regionalt næringsfond, og aktiv bruk av tilbudene til Pågang Næringshage
- arbeide aktivt for å stimulere til økt samarbeid mellom jern- og metallbearbeidende bedrifter, STN+ i østregionen og landbruksnæringen/lokale produsenter og annet næringsliv, samt være en sparringpartner for å utnytte klyngefordelene i større grad
- bidra til å utvikle samarbeidet i Østre Agder på områder innen bo- og arbeidsmarkedet og næringsetableringer

Hovedmål:

Ha flere varierte og attraktive boligtomter og næringstomter tilgjengelige til enhver tid.

Tiltak:

- arbeide for til enhver tid, å ligge i forkant med ledige, byggeklare og attraktive næringstomter på Brokelandsheia
- medvirke til at det blir planlagt attraktive boligtomter både landlig og sentralt, men med hovedfokus på Brokelandsheia, nærhet til Abel skole og Kirkebygda lokalsenter
- til enhver tid ha byggeklare boligtomter og forhåndsgodkjente boligområder
- kjøpe opp nødvendig areal ved behov
- sørge for at all infrastruktur er tilpasset og dimensjonert for nødvendig utbygging

Hovedmål:

Bygge Brokelandsheia som merkevare i Gjerstad.

Tiltak:

- aktiv bruk av kommunens hjemmeside og andre aktuelle og relevant nettsteder og sosiale medier, til aktiv informasjon om Brokelandsheia og kommunen generelt
- markedsføre Gjerstad som en god bostedskommune og Brokelandsheia som et attraktivt sted å bo og drive næring
- Etablere et "landemerke" på Brokelandsheia – et blikkfang og et symbol som vil bli husket av veifarende

Hovedmål

Gjerstad kommune skal sammen med landbruksnæringen og rådgivningstjenester, legge til rette for aktivt og fremtidsrettet landbruk.

Tiltak

- bidra til at landbruket får rammer som er med på å sikre både det tradisjonelle landbruket, men også at nye produksjoner og omsetningsmåter vurderes
- ivareta landbrukets produksjonsarealer gjennom kommuneplanens arealdel

- hindre omdisponering av jordbruksareal og redusere mulige konflikter ved å etablere buffersoner mellom jordbruksareal og andre arealformål
- ha fokus på grunneiers driveplikt på jordbruksareal for å hindre og å redusere gjengroing, samt for å sikre jordbrukets produksjonsarealer
- sikre en hensiktsmessig bruksstruktur på landbrukseiendommene i jord- og konsesjonslovsaker
- vurdere og å kartlegge interesse for å gjennomføre jordskifte for å forbedre eiendomsstrukturen (større eiendomsteiger), i samarbeid med Jordskifteretten
- i samarbeid med næringen, utarbeide lokale føringer for bruk av de landbruksøkonomiske virkemidlene som kommunen forvalter innenfor jordbrukets kulturlandskap og i skogbruket
- sette av årlig driftstilskudd til Norsk Landbruksrådgivning i forbindelse med utarbeiding av handlingsplan og budsjett, for å få faglig bistand
- samarbeide med Opplysningsvesenets fond, for å ivareta Prestegården på best mulig måte
- arbeide for å få fjerne flaskehalsen i fylkesveinettet (jernbaneunderganger og broer)
- vurdere å etablere kommunalt landbruksfond for investeringstiltak tilknyttet tradisjonelt landbruk og drift av areal
- aktivt samarbeid med skogeierlag og skogandelslag (AT skog) for å sikre møteplasser, blant annet gjennom Aktivt-skogbruk sin kursserie

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal sammen med aktuelle samarbeidsparter bidra til at det på flere landbrukseiendommer, kan utvikles ny produksjon/nye produkter, ved å utnytte både eiers og eiendommens ressurser, også for å oppnå synergier med andre næringer.

Tiltak:

- etablere møteplass(er), for å skape en arena for sosialt fellesskap og for å utveksle informasjon og kunnskap som er relevant både innenfor landbruksnæringen og annen type næring - være tilrettelegger og pådriver for samarbeid
- bruke den nye næringsforeningen for å komme i dialog med andre typer næringer, for å skape synergieffekter
- utvikle en lokal handelsplass/utsalgssted (digital/fysisk) for lokale leverandører/produsenter, f.eks. i møte med serveringsbedrift, for å legge til rette for økt bruk av lokale råvarer i lokale serveringsbedrifter med mer - et slags "Farmer's House"
- se på muligheter for et felles utsalgssted for pop-up bedrifter
- bruke regionalt næringsfond som delfinansiering av tiltak utenfor tradisjonelt landbruk, som for eksempel gårdsbutikk med utstilling, markedsføring og profilering
- bidra til økt bruk av trevirke som byggemateriale

Hovedmål:

Enhetene i Gjerstad kommune skal sammen jobbe for å få til en bedre kobling mellom oppvekst/utdanning, helse/omsorg og næringslivet slik at alle får en aktiv og meningsfylt hverdag.

Tiltak:

- etablere møtepunkt mellom helse- og omsorgsektoren, kommunens næringsavdeling og landbruksnæringen, for å se på landbruket som en arena for helsefremming
- etablere møtepunkt mellom oppvekst og utdanningssektoren, kommunens næringsavdeling, landbruksnæringen og annet næringsliv, for å skape rom for å bruke landbruket og annet næringsliv som arena for læring og aktivitet

8 OMSORG og HELSE

8.1 utfordringer og muligheter

Framskrivning av befolkningsutviklingen viser en stor økning i andelen eldre i slutten av planperioden, med antatt mer komplekse sykdomstilstander. Gjerstad kommune vil i løpet av noen år oppleve stor svekkelse i aldersbæreevnen, noe som kommer av reduksjon i yrkesaktive pr. pensjonist. Dette i tillegg til endringer ved at enda flere tjenester skal skje på kommunalt nivå, vil gi utfordringer for kommunen. For å kunne løse disse oppgavene kreves nytenkning og innovasjon, noe det bør være store muligheter for innenfor helse- og omsorgsfeltet. Vi skal aktivt ta i bruk digitale løsninger for å forenkle, forbedre og effektivisere tjenestene. Der det er hensiktsmessig, vil vi arbeide for å finne gode løsninger for innbyggerne gjennom trykghets- og varslingsteknologi, telemedisin og velferdsteknologiske løsninger. Dette skal vurderes i alle tilfeller ved søknad om helse- og omsorgstjenester.

Kommunene har fått større ansvar for områder som forebyggende helsetjenester, rehabilitering, palliasjon og kroniske lidelser, enn tidligere. Dreiningen mot stadig mer spesialisert behandling, sykdomsforebygging og sykdomsoppfølging i kommunal helsetjeneste, stiller krav til økt kompetanse.

Kommunens oppgave fremover blir å tilrettelegge for en aktiv alderdom, ved å ha fokus på gode helse- og omsorgstjenester, selvhjelpenhet og mestring. Sammenhengende tjenester tilpasset brukernes behov, velferdsteknologi, sosiale møteplasser og tilpasning av boliger, blir viktige fokusområder, i samsvar med målsettingen for kvalitetsreformen «Leve hele livet».

Tjenestetilbud og infrastruktur må dimensjoneres slik at man tar høyde for de langsiktige demografiendringene som vil skje. Vi må legge til rette for at innbyggerne kan ta ansvar for eget liv og helse, så langt det er mulig og så lenge det er mulig. Alle kommunene i Østre Agder har i 2021-22, utviklet en felles innsatstrapp, der målet er å gi tjenester til den enkelte etter faktisk hjelpebehov og på riktig og mest effektive omsorgsnivå. Dette gjelder både for barn og voksne.

Figur 9. Den helhetlig innsatstrappa. Målet er å få til en venstreforskyving, slik at vi yter hjelpen lengst nede i innsatstrappa.

Vi skal være opptatt av hva som er viktig for deg, og gi helhetlige og koordinerte tjenester. Vi skal ta i bruk eksisterende og nye teknologiske muligheter for å videreutvikle og effektivisere tjenestetilbudet innen helse og omsorg. Flest mulig av de som ønsker det skal kunne bo i eget hjem lengst mulig.

For å kunne levere forsvarlige tjenester i fremtiden, må fokus flyttes fra behandling til forebygging, og innbyggerne må inspireres til å ta ansvar for egen helse. Endringen fra å yte passiv hjelp til mer aktiv rehabiliterende innsats, understreker at god omsorg ikke bare handler om å hjelpe, men også om å gjøre folk i stand til å klare seg selv.

Tjenestene må være kunnskapsbaserte, effektive, tilgjengelige og rettferdig fordelt i befolkningen. Rettferdig i denne sammenheng betyr nødvendigvis ikke likt.

Utfordringen med en større andel eldre, vil også kreve at kommunen legger til rette for mer frivillig innsats og likemannshjelp. Pårørende som ønsker det, må gis mulighet til å påta seg mer ansvar for pleietrengende, blant annet gjennom tilbud om avlastning og omsorgslønn. Vi må på generell basis jobbe med forventningsavklaringer, verdier og holdninger i befolkningen.

Forebygging og tidlig innsats for å snu uheldig utvikling i alle faser av livet, gir stor gevinst både for den enkelte og samfunnet. Aktivitet, deltakelse og helsefremmende arbeid forhindrer eller forsinker sykdomsutvikling og skader. Opplevelsen av god helse er imidlertid mer enn fravær av sykdom, det handler også om muligheten til å leve et godt liv. Å bidra til mestring av sykdom og opplevelse av livskvalitet også når sykdom rammer, er et mål for tjenestene. Frivillig innsats og samarbeid med pårørende og brukerens nettverk, er viktige ressurser for bedre muligheter for deltakelse, mestring og positiv utvikling.

Folkehelseloven gir kommunene ansvaret for å tenke helse i alt vi gjør. Fokus må endres fra behandling til forebygging og helsefremming for hele befolkningen, i alle aldersgrupper. Alle tjenester i kommunen har et ansvar for å følge opp folkehelseloven. Vi må ha et kontinuerlig fokus på forebyggende folkehelsearbeid for å unngå at mennesker faller utenfor samfunnet.

Gjerstad kommune må fremover sikre og beholde nok ressurser og kompetanse, slik at barn, unge og deres familier med spesielle utfordringer, får hjelp og tiltak tidligst mulig, blir sett, gis nødvendig veiledning og oppfølging

Arbeid med psykisk helse for mennesker i alle aldersgrupper er et ansvar for alle enheter i Gjerstad kommune. Vi skal delta i varierte satsinger for å inkludere barn og unge, og kontinuerlig vurdere om tiltakene er effektive og virker etter sin hensikt. Tiltak som har vist seg virkningsfulle i andre kommuner, vil tas opp til vurdering for innføring. Dette kan for eksempel være tiltak innen landbruket som kan bidra til en bedre hverdag for ungdom, så som «Inn på tunet» eller andre tiltak.

Kommunen har mange yngre uføre av forskjellige årsaker – fysisk, psykisk eller avhengighet. For noen av disse må det gjennom et tverrfaglig samarbeid, planlegges og gjennomføres skreddersøm når det gjelder bolig, utdanning og evt. arbeid og fritid.

Enkelte innbyggere, bl.a. funksjonshemmede, barnefamilier og flyktninger, kan ha utfordringer med å skaffe seg egnet bolig. Gjerstad kommune har derfor et ansvar for at alle i kommunen bor godt og trygt. Det er utarbeidet og vedtatt en egen boligsosial handlingsplan som kommunen må følge opp og revidere ved behov.

Disse bærekraftmålene er viktige som bakteppe for Gjerstad kommunes arbeid med omsorg og helse:

8.2 Hovedmålsettinger og -tiltak for omsorg og helse

– Slik vil vi ha det, og slik gjør vi det

Hovedmål:

Gjerstad kommune tilbyr fremtidsrettede og forebyggende helse- og omsorgstjenester, som bidrar til at innbyggerne kan få nødvendig helsehjelp og bo trygt i sitt eget hjem så lenge som mulig.

Tiltak:

- forebygge/utsette behov for omsorgstjenester blant annet gjennom bruk av velferdsteknologi og fokus på hverdagsmestring.
- opprettholde funksjonsnivå og livskvalitet gjennom nødvendig helsehjelp til rett tid
- helsefremmende hjemmebesøk hos eldre, med fokus på hjelp til selvhjelp, tidlig innsats og aktuell informasjon for å opprettholde evnen til selvhjelp og egenmestring - her vil tilrettelegging av bolig, aktivitetstilbud og en meningsfull hverdag være viktige stikkord
- ha en aktiv frisklivssentral med tilbud som utvikles i tråd med befolkningsutviklingen
- delta aktivt i læringsnettverk, som for eksempel innen heltid, folkehelsearbeid og eldreomsorg.

Hovedmål:

Helse- og omsorgstjenestene i Gjerstad kommune skal være helhetlige, sammenhengende og ha god kvalitet.

Tiltak:

- tilstrekkelig kapasitet, kompetanse og trivsel hos ansatte i helse og omsorg
- hensiktsmessig utnyttelse av kompetanse, og riktige oppgaver ut ifra kompetanse
- møte innbyggerne med respekt, slik at de føler seg ivaretatt av tjenesteytere som har nødvendig kunnskap og innsikt
- gjennomføre tiltak som sikrer rekruttering av helsepersonell og nødvendig kompetanse, for å møte nye og endrede behov, som for eksempel distriktsvennlig utdanning til sykepleiere
- økt andel heltidsstillinger for stabil arbeidskraft og kvalitet i tjenestene
- arbeide for at befolkningen har et sykehustilbud som gir trygghet og forutsigbarhet, gjennom det regionale samarbeidet i Østre Agder
- akuttberedskap med egen ambulansetjeneste i Gjerstad opprettholdes

Hovedmål:

God helse for alle og reduserte forskjeller i helse. Alle skal oppleve en meningsfylt hverdag med aktivitet, omsorg og god livskvalitet.

Tiltak:

- videreføre forebyggende program som kommunen satser på, og som kommunen har forpliktet seg til, gjennom viljeserklæringen i forbindelse med Veikart for bedre levekår på Agder
- TIDLIG INNSATS; Barn og unge som opplever utfordringer med helse, funksjon eller sosialt, skal fanges opp så tidlig som mulig og sikres individuell oppfølging, for å legge grunnlaget for et godt og meningsfylt liv ut fra den enkeltes forutsetninger

- gjennom samhandling og brukermedvirkning skal de ulike tjenester gjøre den enkelte i stand til å ta ansvar for eget liv, legge til rette for sunne valg og settes i stand til å mestre eget liv i møte med sykdom eller funksjonsnedsettelse
- videreutvikle samarbeid om langsiktig, kunnskapsbasert og systematisk folkehelsearbeid på tvers av enheter og fag i hele kommunen
- ha oppdatert oversikt over folkehelsa i kommunen for prioritering av tiltak
- videreutvikle samarbeid på tvers av enheter og fag, jevnlig evaluere det tverrfaglige samarbeidet og sette inn tiltak for å videreutvikle på områder med forbedringspotensial
- kontinuerlig arbeid for å følge opp tiltakene i regional plan for likestilling, inkludering og mangfold, og utarbeide en egen LIM-plan for kommunen
- være pådriver og tilrettelegger for å koble oppvekst- og helsesektoren med landbruksnæringen og det øvrige næringslivet, for å øke livskvalitet og samfunnsdeltakelse
- kjentgjøre og følge opp [handlingsplan for vold i nære relasjoner](#)

Hovedmål:

Gjerstad skal være et aldersvennlig samfunn, med gode sosiale møteplasser og vi legger til rette for fysisk aktivitet gjennom hele livet for alle.

Tiltak:

- legge til rette for at innbyggerne skal være aktive gjennom hele livet og ta ansvar for egen helse
- legge til rette for aktiv deltakelse og involvering av både unge og eldre som ressurs i samfunns- og tjenesteutvikling og frivillig arbeid
- gi barn og unge mulighet til kontakt og aktiviteter sammen med voksne og eldre, og visa-versa
- videreutvikle møteplasser, gruppetilbud og lavterskeltilbud som fremmer bevegelsesglede og fysisk aktivitet, som blant annet frisklivssentral med diverse aktivitetstilbud

Hovedmål:

Gjerstad kommune skal ha et aktivt boligpolitisk fokus, med mål om et inkluderende samfunn, der man deler på godene.

Tiltak:

- legge til rette for et godt og variert boligtilbud med høy grad av universell utforming og trygghet nær sentrumsfunksjoner
- skaffe egnede boliger til personer som ikke selv kan ivareta sine interesser på boligmarkedet (alder, funksjonshemming eller andre årsaker)
- gjøre flere i stand til å eie sin egen bolig, gjennom «leie til eie» og Husbankens låne- og tilskuddsordninger
- jobbe for å få på plass nye boformer, på tvers av generasjoner

9 OPPVEKST og UTDANNING

9.1 utfordringer og muligheter

I Gjerstad skal vi ha gode og trygge oppvekst- og læringsmiljø, som legger grunnlaget for at barn og unge kjenner trygghet, mestrer utfordringer, får brukt sine ressurser og bidrar til utviklingen av Gjerstad. Ved å styrke den enkeltes mestringsfølelse og selvbylde kan barnehage og skole bidra til at det skjer en positiv utvikling av personlighet, ferdigheter og resultater. Skole og barnehage har en viktig rolle i holdningsskapende arbeid for å inkludere alle og å utjevne sosiale forskjeller.

Vi må ha barnehage og skole av høy kvalitet, til beste for barn og unge. Trygghet og personlig utvikling fra barn til voksen, er viktig å sikre i de forskjellige overgangene vi møter i livet. Barn og unge skal møte voksne som er faglig oppdaterte og som har god relasjonskompetanse. Dette må synliggjøres i våre handlinger og vår kommunikasjon.

Alle barn og unge har gjennom lovverk rett på et godt fysisk og psykososialt miljø, både i barnehage og skole, men også på andre arenaer i Gjerstad-samfunnet. Gjerstad kommune må via frivilligsentralen og folkehelsearbeidet i kommunen, jobbe for å få et enda tettere og bedre samarbeid med frivillig sektor, slik at kultursektoren blir styrket.

Et godt læremiljø er avhengig av god kommunikasjon og samarbeid mellom barnehage/skole og hjem. Det er derfor viktig å legge til rette for god dialog, god informasjonsflyt og gjensidig tillit, mellom kommunalt ansatte og foresatte. Deltagende voksne som griper tidlig inn i livssituasjoner som ikke er gode, er viktig for barn og unge.

Kommunen må som barnehage- og skoleeier til enhver tid, sikre at barnehagen og skolen har kompetente ansatte, og at kvaliteten på arbeidet og opplæringen gjenspeiles i de ferdighetene og resultatene barn og unge oppnår. Barn og unge utvikler seg ulikt og har ulike forutsetninger. Barnehage og skole må legge til rette for at alle barn og unge får nødvendig tilpasset tilrettelegging og opplæring, også de elevene som har stort læringspotensial. Alle barn og unge skal få utfordringer tilpasset sitt nivå. Barn og unge med stort læringspotensial må, på lik linje med elever som strever faglig, følges opp individuelt. Det er videre viktig at alle har mål å strekke seg etter.

Det er et generelt lavt utdanningsnivå i befolkningen i Gjerstad, sammenlignet med en del andre kommuner og landsgjennomsnittet for øvrig. For å få til en langsiktig bedring i levekår og utdanningsnivå, er det viktig med tett og god faglig og psykososial oppfølging gjennom hele barnehage- og skoleløpet, for å sikre at flere fullfører og består videregående opplæring.

Helsestasjonen og skolehelsetjenesten er en del av skoleenheten, mens barnehage er en egen enhet. Det skal utredes en oppvekstenhet med felles ledelse for barnehage, skole og helsestasjon. Målet er gjennom dette arbeidet, å få til en modell med best mulig forutsetninger og vilkår for barn og unges oppvekst- og utdanningsmuligheter.

Gjerstad kommune skal opprettholde en god helsesykepleier-/skolehelsetjenestedekning, og vurdere behovet for å få andre faggrupper inn i barnehage og skole, for å ivareta retningslinjer og krav i barnehagens rammeplan og ny læreplan for skole, samt den nye oppvekstreformen (barnevernsreformen). Det skal være en lav terskel for barn og unge å ta kontakt med helsestasjon/skolehelsetjeneste.

Gjerstad kommune har hatt en satsing på tidlig innsats over flere år; «Vi bryr oss – SAMMEN for barn og unge». I denne satsingen implementeres BTI-modellen (Bedre Tverrfaglig Innsats). Målet er å bedre og videreutvikle samhandlingen på tvers av relevante enheter og tjenester, slik at eventuelle utfordringer for barn og unge blir sett og møtt så tidlig som mulig i deres liv.

Gjerstad er vertskommune for den interkommunale Barneverntjenesten øst i Agder, som skal samhandle tværfaglig og forebyggende med aktuelle tjenester i alle fem deltakerkommuner. Barnevernstjenesten skal møte oppvekstreformen (barnevernsreformen) med økte krav til samordning og forebygging fra 2022. Denne reformen er viktig å følge opp i alle tjenester som har med barn, unge og deres familier å gjøre. Forebyggende tiltak må evalueres jevnlig for å sikre kvalitet og effekt.

For barn og unges psykiske helse, vet vi at det å ha et godt forhold til sine foreldre, til barnehage/skole og en organisert fritidsarena med trygge voksne, er tre viktige grunnpilarer. På fritiden er det for alle aldersgrupper, et variert tilbud gjennom lag, foreninger og menigheter. Noen barn og unge i Gjerstad er med på både to og tre forskjellige aktiviteter i løpet av uka, mens noen ikke deltar på noe. Utfordringen her er at noen faller utenfor av forskjellige grunner, og mangler en arena utenfor hjem og skole, som er deres egen. For Gjerstad kommune er det viktig å være en bidragsyter, sammen med lokale lag og foreninger, til å gi alle barn og unge en reell mulighet til å delta på minst en fritidsaktivitet.

Når det gjelder barn og unges behov er det viktig å se temaene helse, omsorg, oppvekst og utdanning som en helhet.

Ved planlegging av nye boligfelt må nærheten til skole, barnehage og kommunesentre ivaretas, slik at det er mulig å gå, eller bruke sykkel. Det må legges til rette for sikre skoleveier og gode nærleikeplasser.

For at ungdom som tar fagutdanning skal få fullført sitt skoleløp, må kommunen legge til rette for tilstrekkelig antall lærlingplasser. Dette gjelder både innen kommunal virksomhet, så vel som i det private næringsliv.

Gjerstad kommune skal sørge for barn og unges medvirkning i både planlegging og utvikling av kommunale tiltak. I dette arbeidet skal både skolens elevråd og kommunens Ungdomsråd benyttes aktivt, slik at barn og unges stemme blir hørt.

Disse bærekraftmålene er viktige som bakteppe for Gjerstad kommunes arbeid med oppvekst og utdanning:

I tillegg vil enkelte av de andre bærekraftmålene være nyttige i arbeidet med å nå faglige målsetninger i opplæring og undervisning.

9.2 Hovedmålsettinger og -tiltak oppvekst og utdanning

– Slik vil vi ha det, og slik gjør vi det

Hovedmål:

Barn og unge skal ha et trygt oppvekstmiljø som gjør dem robuste.

Tiltak:

- fremme god helse, trivsel, tilhørighet, personlig utvikling og læring gjennom forebygging, tidlig innsats, tverrfaglig samarbeid og kunnskapsbaserte tiltak
- sette inn tilrettelagt og tilpasset innsats med god kvalitet, så tidlig som mulig i barnehage- og skoleløpet, gjennom å være tett på
- legge til rette for tett samspill mellom hjem, barnehage, skole og fritid
- sørge for et oppvekstmiljø, der det er deltagende voksne som griper tidlig inn i livssituasjoner som ikke er gode
- utarbeide en egen frivillighetspolitikk for Gjerstad
- sikre trygg og god skolevei for alle barn og unge
- legge til rette for gode møteplasser for leik og utvikling

Hovedmål:

Foreldre og barn skal sikres tidlig innsats og et kompetent, helhetlig og koordinert tjenestetilbud.

Tiltak:

- systematisere og styrke barnehage- og skole-hjem-samarbeidet
- gi foresatte støtte og motivasjon gjennom individuell veiledning/foreldreveiledning og mulighet til å delta på forskjellige program og samlinger
- bygge foreldrekompetanse, gjennom god informasjons- og kommunikasjonsflyt; samtale om nødvendige tema, både med barn/unge og foreldre/foresatte, for å forebygge og avdekke uønskede situasjoner og forhold tidlig, og for å forebygge evt. problemutvikling
- ta opp komplekse tema systematisert, på alle foreldremøter, fastsatt til bestemte alderstrinn, gjennom hele utdanningsløpet
- godt samarbeid og gode rutiner for overganger gjennom hele utdanningsløpet
- prioritere og legge til rette for samarbeidsarenaer på tvers av fag og enheter
- opprettholde og videreutvikle "Vi bryr oss – SAMMEN for barn og unge"
- arbeide i samsvar med BTI-modellen (Bedre Tverrfaglig Innsats) for å sikre systematisk og helhetlig arbeid for barn, unge og gravide
- prioritere nødvendig intern kompetanseheving
- tett samarbeid mellom fag og enheter i forbindelse med implementering av oppvekstreformen (barnevernsreformen) i kommunen

Hovedmål:

Alle barn og unge skal få reell mulighet til å utvikle ferdigheter, kunnskap og strategier for å mestre eget liv, og rustes for utdanning og arbeidsliv, ut ifra sine forutsetninger, evner og behov. De skal gjøres i stand til å mestre motgang og håndtere utfordringer.

Tiltak:

- videreutvikle barnehagen og skolen som lærende organisasjoner
- skape helsefremmende barnehage og skole, med særlig forebyggingsfokus på psykisk og fysisk helse, samt arbeide spesifikt med å forebygge og avdekke ensomhet, selvskading og mobbing
- identifisere og tidlig sette inn tiltak for de som står i fare for å falle utenfor

- tilpasset opplæring/innsats preget av høy faglig kvalitet, for barn og unge på alle nivå på læringspotensialeskalaen
- fokusere på utviklingsarbeid, der barn og unge skal tilegne seg sosial kompetanse, gode kommunikasjonsferdigheter og allsidige begreper
- skape et læringsmiljø preget av trygge rammer og observante medmennesker, som fremmer tilhørighet, inkludering fellesskapsfølelse og trivsel, der hovedfokus er å gi barn og unge tro på egne evner og ferdigheter, og skape mestringsfølelse
- sikre at barn og unge i Gjerstad får hjelp til utvikling av god selvfølelse, godt selvbilde, og ta ansvar for egne valg, ved å benytte kunnskaps- og erfaringsbaserte metoder
- igangsette vitenskapelig dokumenterte ekstratiltak ved behov
- jobbe strukturert for utvikling av gode og trygge voksne, og god gruppe-/klasseledelse
- elevundersøkelse og foreldreundersøkelse gjennomføres, samt brukes sammen med resultater fra Ungdata-undersøkelsen og nasjonale prøver for utvikling av skolen, og tilpassing av undervisningen
- tilrettelegge for og oppmuntre til tettere samarbeid mellom utdanning (barnehage/skole) og lokalt og regionalt næringsliv (inkludert landbruksnæring)
- tilrettelegge for en dysleksivennlig skole

Hovedmål:

Alle barn og unge skal sikres tilbud om deltakelse på minst en fritidsaktivitet etter skolen, ut ifra forutsetninger og interesser.

Tiltak:

- sikre at alle barn og unge er inkludert og har mulighet til å delta på organiserte fritidsaktiviteter, i tett samarbeid mellom kommunens fag og enheter, samt lokale lag og foreninger, og evt. andre eksterne instanser
- sørge for at barn og unge som ikke deltar på fritids- og aktivitetstilbud får reell mulighet til dette, ved å videreføre og videreutvikle «Ung aktiv»; en arbeidsmetodikk som synliggjør hvilke aktiviteter som finnes og viktigheten av å ha en egen arena utenfor hjem og skole, som kartlegger 3. og 4. klassingers deltagelse på den organiserte fritidsarenaen og som tar sikte på å løse alle 10-åringer inn i en ønsket fritidsaktivitet
- vurdere utvidelse av «Ung aktiv», eller «Ung aktiv» i en litt annen form, for 8.klassinger
- delta på program som er med på å gi barn og unge som vokser opp i lavinntektsfamilier, mulighet til opplevelser på lik linje med andre barn på samme alder
- videreutvikle utlånsentralen, med tilbud om gratis lån av utstyr til fritidsaktiviteter

Hovedmål:

Alle elever gjennomfører videregående skole og en høy andel elever og studenter gjennomfører fagskole og/eller høyere utdanning.

Tiltak:

- forbygge skolevegring og skoletrøtthet tidlig i skoleløpet, gjennom å fange opp elever som allerede i barneskolen begynner å falle av i enkeltfag
- skape et godt læringsmiljø gjennom god kommunikasjon og godt samarbeid mellom barnehage/skole og hjem
- skape mestringsfølelse og glede for skole og fag gjennom kreativ og alternativ undervisning, som er tilpasset forskjellige læringsstrategier
- jobbe aktivt med overganger mellom barnehage og skole, barneskole og ungdomsskole, og forsterket fokus på overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole
- drive målrettet arbeid for høyere deltagelse i utdanning og arbeidsliv, gjennom tett samarbeid mellom kommune, NAV, videregående skoler og næringsliv
- tettere samarbeid mellom utdanningssektoren og næringslivet i kommunen
- jobbe aktivt for å få flere lærlingeplasser både i offentlig sektor og i næringslivet, og sørge for god oppfølging og veiledning av lærlinger

Hovedmål:

Barn og unge i Gjerstad skal ha mulighet til reell medvirkning på kommunens utvikling.

Tiltak:

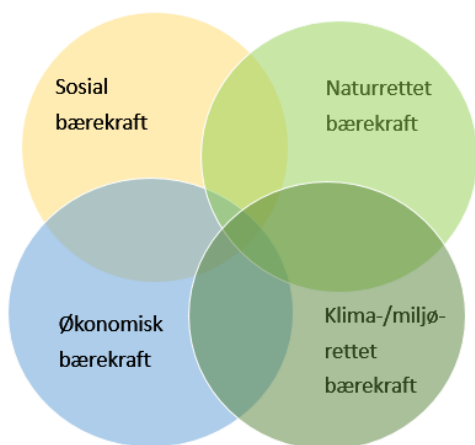
- bruke elevråd og ungdomsrådet aktivt og systematisk for å bidra til å gjøre kommunen enda bedre for barn og unge å vokse opp i
- gi ungdomsrådet talerett i kommunestyret, og ha en sak fra ungdomsrådet på agendaen i alle kommunestyremøter
- send politiske saker som angår barn og unge på høring i ungdomsrådet, før de legges frem for planutvalg, formannskap og kommunestyremøter
- la ungdomsrådets representanter delta aktivt på alle kommunestyreverksteder
- gi ungdomsrådet en fast årlig pott til å kunne drive utviklingsarbeid

10 KOMMUNENS AREALSTRATEGI

Arealstrategien skal være et bindeledd mellom samfunnsdelen og arealdelen, og legges til grunn ved revisjon av kommuneplanens arealdel, men skal også fungere som en føring for plan- og byggesaksbehandlingen i kommunen. Slik skal det skapes sammenheng og helhet i planlegging og utbygging.

Arealstrategien bygger opp under mål og strategier i samfunnsdelen og gir overordnede føringer for kommunens fysiske utvikling i et langsiktig perspektiv. Senter- og stedsutvikling med god tilgjengelighet mellom boliger, tjenester og møteplasser imøtekommer målsettingene om reduserte klimagassutslipp og et mer inkluderende og aldersvennlig samfunn. Sikring av landbruksarealer, kulturmiljø og naturområder bidrar til helsefremmende utvikling, ivaretar naturmangfold, og begrenser de negative konsekvensene av klimaendringene.

Vi må strebe etter å jobbe mot bærekraftsmålene gjennom arealplanleggingen. Vi må derfor finne en balanse mellom økonomisk, sosial, naturrettet og klima-/miljørettet bærekraft, når vi planlegger, transformerer og vurderer om vi skal, hvor vi skal og hvordan vi skal binde opp nye arealer. Dette kan være utfordrende, når vi vet at disse bærekraftsparameterene kan være motstridende.

Figur 10. Vi må strebe etter å finne de totalt mest bærekraftige løsningene, som optimalt sett ligger i skjæringspunktet mellom de fire bærekraftsparameterne i modellen her.

De langsiktige arealprinsippene for Gjerstad kommune, er konkretisert i fem temaer:

Senterstruktur- og stedsutvikling

Kommunesenteret Brokelandsheia videreutvikles som kommunens motor med vekt på attraktivitet og et bredt spekter av handel, næring, offentlig og privat

tjenesteyting, boliger og kultur. Det skal i samarbeid med private aktører, legges til rette for nye kompetansearbeidsplasser, grønne næringer og en sirkulær økonomi. Brokelandsheia skal videreutvikles som et regionalt transportknutepunkt for tog- og veiinfrastruktur, som bidrar til både effektiv, sikker og mer miljøvennlig transport, og bygge opp under regionens mål om å få et større bo- og arbeidsmarked for Østre Agders innbyggere.

Lokalsenteret Kirkebygda videreutvikles innenfor handel, offentlig og privat tjenesteyting småskala-næring/forretningvirksomhet og kultur, rettet mot lokalsenteret og tilhørende omland, dimensjonert for å dekke lokale behov. Det er samtidig viktig å bevare de kulturhistoriske byggene og kulturlandskapet med prestegården og prestegårdsalléen, som ligger i kjernen av lokalsenteret.

Sentrumsområder og mindre lokalmiljø skal tilrettelegges med inkluderende møteplasser og fellesareal med god kvalitet, både estetisk og materielt, tilpasset flere generasjoner.

Møteplassene, både inne og ute, skal innby til bruk og skape sosialisering og trivsel, slik at fokus på fargebruk, skala, form og innhold blir viktig. Bygningens materialbruk, farger, høyde, volum og form skal stedstilpasses, slik at det skaper trivsel, og at nybygg, evt. transformasjon av eksisterende bygg, ikke virker invaderende og stedsfremmede. "Rommene mellom husene" skal være like viktige som selve byggene. De skal føles som gode pusterom.

Det skal legges opp til et variert boligtilbud, primært i tilknytning til sentrumsområdene og Abel skole, med fokus også på nærhet til hovedferdselsårene. Kommunen skal jobbe med å tilrettelegge for andre typer boformer og bomiljø enn det som har vært gjeldende praksis de senere årene, slik at folk kan bo lenger hjemme og at enslige og folk med begrenset økonomi kan få del i et større bofellesskap, hvor en deler på godene. Bomiljøene skal innby til samhold og inkludering. Vi ønsker å få til en dreining fra passiv hjelp til aktiv mestring.

Vi skal planlegge for aldersvennlige lokalsamfunn.

Utbyggingsmønster og areal- og naturforvaltning

Konsentrert boligutbygging skal fortrinnsvis skje i eller nær eksisterende tettsteder, langs hovedferdselsårene, slik at eksisterende teknisk- og sosial infrastruktur styrkes. Behovet for å ta i bruk nye utbyggingsområder skal reduseres, slik at uberørt natur bevares i størst mulig grad.

Ved utvikling av nye boligområder skal det stilles krav til varierte boligtyper- og størrelser for å sikre en differensiert boligstruktur og mangfold i befolkningen. Bo- og nærmiljøer skal planlegges med fokus på trafiksikkerhet, god arkitektonisk utforming og aldersvennlig bokvalitet. Gode uteområder skal vektlegges, og universell utforming skal sikres. Nye tiltak skal innordne seg og tilpasses det eksisterende kulturmiljøets karakter.

Det skal legges til rette for spredt boligbygging i LNF(R)-områdene etter kriterier som fastsettes i kommuneplanens arealdel, for å sikre mulighet for boligbygging og gode generasjonsskifter i grendene.

Bygging skal ikke finne sted i områder hvor det ikke er mulig å oppnå tilstrekkelig sikkerhet for liv og helse. Ved all planlegging skal det tas hensyn til klima og natur. Kommunen skal strebe etter minst mulig nedbygging av natur, bruke klima- og miljøvennlige byggematerialer og håndverktjenester der det er mulig, legge til rette for grønne energiformer og jobbe mot å få mer utslippsfrie byggeplasser.

Fremover bør kommunen utforme en strategi for forvaltning av mineralressurser, med eget ressursregnskap, i tillegg til å skaffe en oversikt over tilgang til og behov for byggeråstoff.

Transformasjon av eksisterende utbyggingsområder, skal alltid vurderes før en vurderer å ta i bruk nye områder. Dette gjelder for all utbygging (næring, bolig og fritidsbolig/hytte). Gjerstad kommune skal ta en koordinerende rolle i forarbeidet med mulige transformasjonsområder.

Det skal legges til rette for sammenhengende infrastruktur for gående og syklende til sentrale funksjoner, gjennomgående i alle nye utbyggingsområder, områder som planlegges fortettet og transformasjonsområder. Dette gjelder i utbyggingsområder både for bolig og næring.

Næringsutvikling

Det skal sikres tilstrekkelige næringsarealer som gir mulighet for utvikling av eksisterende og ny næringsvirksomhet. Kommunen skal ha fokus på en god miks, og grønne næringer skal prioriteres.

Eksisterende og nye næringsområder skal ha god arealutnyttelse og ivareta hensynet til estetikk og blå- og grønnstruktur.

Kommunesenteret Brokelandsheia skal videreutvikles som et trivelig og spennende sentrumsområde, som gir gode opplevelser for handel og opphold. Det skal legges opp til tydelige funksjonsdelinger. Brokelandsheia vest skal tilrettelegges kun for publikumsintensive aktiviteter, som forretningsvirksomhet i kategorien detaljvarehandel/posehandel, serveringsvirksomhet, besøks- og servicertjenesteyting, opplevelsesnæring, kulturbasert næring og torgfunksjon/generasjonsoverskridende møteplass(er), samt bolig og kontor. Her skal det være

utadrettet virksomhet i 1.etg. Mens Brokelandsheia øst og nord skal tilrettelegges for næringer innen kategorien plasskrevende varer, som har større arealbehov.

På Brokelandsheia skal fokus på byggeskikk og materialbruk som fremmer trivsel og steds kvalitet, fokuserer på menneskelig skala og legger til rette for gode "byrom" og møteplasser, vektlegges høyt.

Grønnstruktur, blåstruktur og friluftsliv

Det skal sikres en sammenhengende grønnstruktur som bidrar til økt trivsel, gode rekreasjonsmuligheter, naturmangfold og beredskap mot skader som følge av flom og overvann. I alle utbyggingsprosjekter, skal det lages en plan for hvordan en vil bevare mest mulig av grønn- og blåstrukturen i området.

Det skal legges til rette for et variert friluftsliv ved å sikre friluftsområder og atkomsten til disse, ved all planlegging og utbygging.

Bærekraftig arealbruk

Kommunen har som utgangspunkt en nullvisjon for nedbygging av dyrka jord, i tråd med føringene i jordvernloven av 23. mars 2022. Dyrka og dyrkbar jord skal som hovedprinsipp, ikke bygges ned. Fulldyrka jord kan bare omdisponeres når særlig viktige samfunnsmessige interesser ikke kan løses uten omdisponering. Ved omdisponering skal det pålegges kompensierende tiltak, som kunnskapsbasert flytting av matjord og/eller etablering av erstatningsarealer.

Viktige naturområder, naturmangfold, kulturmiljøer og kulturlandskap skal sikres i arealplanleggingen. Ved ønske om utbygging i jomfruelig mark, skal kost-nytte vurderes gjennom konsekvensutredning, og det skal som hovedregel undersøkes om det finnes alternative eksisterende utbyggingsområder, for transformasjon.

11 SAMFUNNSSIKKERHET OG BEREDSKAP

Det er trygt å bo i Gjerstad. Likevel må det tas høyde for at uforutsette og uønskede hendelser kan inntreffe. Kommunens systematiske og helhetlige arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap må videreføres og styrkes.

Lov om kommunal beredskapsplikt pålegger kommunen en sektorovergripende beredskapsplikt, som skal bidra til at kommunen vurderer og planlegger samfunnssikkerhet og beredskap i et mer helhetlig perspektiv. Grunnlaget for beredskapsarbeidet i kommunen er den helhetlige risiko- og sårbarhetsanalysen, som rulleres minimum hvert fjerde år. Kommunen skal kartlegge hvilke uønskede hendelser som kan inntreffe, og skal vurdere sannsynlighet og konsekvens av disse.

Gjerstad kommune skal som lokalsamfunn ha god beredskap til å møte kriser effektivt. Kommunen har stort ansvar for sikkerheten til innbyggerne både som samfunnsaktør og som tjenesteprodusent. Vi har ansvar for å kunne håndtere både akutte hendelser, og hendelser som skjer over tid. Ved planlegging av infrastruktur, bebyggelse og viktige samfunnsfunksjoner er det nødvendig å vurdere samfunnssikkerhetsperspektivet i forbindelse med lokalisering og utforming.

Mål:

Gjerstad kommune skal være godt forberedt for å kunne håndtere alle typer uønskede hendelser og kriser raskt og effektivt, dette ved å ha oppdatert planverk og jevnlig øvelser.

Tiltak:

- Gjerstad kommune skal ha tydelige og reviderte/oppdaterte beredskapsplaner innenfor alle relevante felt, i tråd med gjeldende lover og forskrifter.
- Kommunens overordnede beredskapsplan og kriseplaner innen hver enhet/tjeneste skal til enhver tid være oppdatert.
- Innholdet i planer og tiltakskort skal være kjent og øvd for de som har oppgaver innen beredskap og krisehåndtering.
- Innarbeide skadeforebyggende/skadebegrensende tiltak i budsjett og handlingsplan hvert år.

Mål:

Kommunen skal ha gode rutiner for å sikre at innbyggerne blir ivaretatt ved eventuelle alvorlige hendelser, blir varslet hvis nødvendig og får den informasjonen de har bruk for til rett tid.

Tiltak:

- Alle som har en rolle i håndtering av kriser i kommunen skal øves i sine oppgaver minst en gang årlig.
- Ta initiativ til øvelser i samvirke med andre aktører i krise- og beredskapsarbeid.
- Det skal gjennomføres øvelse/opplæring i bruk av krisestøtteverktøyet DSB-CIM og system for befolkningsvarsling årlig for alle i kriseledelse og støttefunksjoner.
- Samband

Mål:

Kommunens helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) skal gi en oppdatert oversikt over risikobildet i kommunen, som grunnlag for beredskaps- og samfunnsplanlegging.

Tiltak:

- Risiko- og sårbarhetsanalyser av potensielle hendelser skal gjennomgås og revideres jevnlig, slik at kommunen tidlig kan iverksette tiltak for å hindre at uønskede hendelser skjer.

Mål:

Ivareta samfunnssikkerhets- og beredskapsmessige hensyn i all kommunal planlegging.

Tiltak:

- Arealplanleggingen skal forebygge risiko for tap av liv, skade på helse, miljø, viktig infrastruktur og materielle verdier.
- Klimatilpasning, ras- og flomproblematikk skal være tema i all kommunal planlegging.

